

RAPPORT 326

Buitenaanleg Alden Biesen:

Verbetering toegankelijkheid
in het omliggend groengebied

Bureauonderzoek en
archeologische begeleiding

Onderzoek in opdracht van
Slegers Algemene Aanneming & Tuinbouw

Elke Wesemael & Lies Dierckx
November 2016

Opgraving ☒		Prospectie ☐	
Vergunningsnummer:	2016/331		
Naam aanvrager:	Elke Wesemael		
Naam site:	Rijkhoven, Kasteelstraat, Alden Biesen		

Colofon

ARON rapport nr. 326 – Buitenaanleg Alden Biesen, verbetering toegankelijkheid in het omliggende groengebied. Bureauonderzoek en archeologische begeleiding.

Opdrachtgever: Slegers Algemene Aanneming en Tuinbouw

Projectleiding: Elke Wesemael

Uitvoering veldwerk: Lies Dierckx, Sebastiaan Augustin, Joris Steegmans, Elke Wesemael

Auteurs: Elke Wesemael & Lies Dierckx

Bijdragen: /

Foto's en tekeningen: ARON bvba (tenzij anders vermeld)

Wettelijk depot: D/2016/12.651/66

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be

Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van web-publicatie, druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bvba
 Archeologisch Projectbureau
 Neremweg 110
 3700 Tongeren
www.aron-online.be
info@aron-online.be
 tel: 012/225.250
 fax: 012/770.034

© ARON bvba, Archeologisch projectbureau, 2016

ARON-RAPPORT 326

UITENBANTOEGANG ALDEN BIESEN

VERBETERING TOEGANKELIJKHEID IN HET OMLIGGEND GROENGEBIED

BUREAUONDERZOEK EN ARCHEOLOGISCHE BEGELEIDING

ONDERZOEK UITGEVOERD IN OPDRACHT VAN
SLEGGERS ALGEMENE AANNEMING EN TUINBOUW

Elke Wesemael & Lies Dierckx

Tongeren
2016

Inhoudstafel

Inleiding	1
1. Bureauonderzoek	1
1.1 Doelstelling	1
1.2 Algemene situering	2
1.3 Historische achtergrond	8
1.4 Historische kaarten	14
1.5 Etsen, tekeningen en plannen	21
1.6 Eerder archeologisch onderzoek	25
1.7 Beschrijving van de geplande werken	27
1.8 Synthese en onderzoeksvragen	30
2. Archeologische begeleiding	32
2.1 Doelstelling	32
2.2 Verloop	32
2.3 Methodiek	32
2.4 Onderzoeksresultaten	33
2.4.1 Gaafheid van het terrein	33
2.4.2 Archeologische sporen en vondsten	33
2.4.2.1 Engelse tuin	34
2.4.2.2 Fietspad ter hoogte van boomgaard 'Kamp'	39
3. Conclusie en aanbeveling	43
4. Bibliografie	45
Bijlagen	
Bijlage 1: Administratieve gegevens	
Bijlage 2: Lijst met afkortingen	
Bijlage 3: Tijdstabel	
Bijlage 4: Fotolijst	
Bijlage 5: Sporenlijst	
Bijlage 6: Situeringsplannen	
Bijlage 7: Vergunningen	

Met dank aan:

Onthaalcentrum Alden Biesen (J. Smeets)
Geert Vynckier (OE Tongeren)
Benny Emons (Vrijwilliger metaaldetectie)

Inleiding

In het kader van de vraag om de paden te *Alden Biesen* te verbeteren, om zo het omliggende groengebied toegankelijker te maken, adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed om een bureaustudie uit te voeren. De resultaten uit het bureauonderzoek konden vervolgens aangewend worden om een gerichte archeologische begeleiding uit te werken op die locaties waar de geplande bodemingrepen potentieel het archeologisch bodemarchief zouden schaden. Het gaat daarbij niet enkel om het archeologisch bodemarchief verbonden met de burcht –of kasteelfase van de landcommanderij *Alden Biesen*, maar ook om ‘tuinarcheologie’ in relatie tot de Engelse tuin.

Afb. 1. Globale situering van het onderzoeksgebied op de kaart van België (NGI, 2002).

Tussen 20 september en 17 oktober 2016 werden in opdracht van de firma *Slegers Algemene Aanneming & Tuinbouw*, en op last van *Landcommanderij Alden Biesen, Cultuurcentrum van de Vlaamse Gemeenschap* de bureaustudie en archeologische begeleiding uitgevoerd door *Aron bvba*.

Op 22 en 23, en 27 september 2016 werd door Lies Dierckx (Aron bvba) archiefonderzoek uitgevoerd te *Alden Biesen* naar de geschiedenis van deze historische site. Daarnaast werd op 29 september 2016 een bezoek gebracht aan de bibliotheek van *Alden Biesen* voor verder onderzoek. Bij dit laatste werd vooral gekeken naar bronnen en achtergrondinformatie over de Engelse tuin en iconografische bronnen van de landcommanderij *Alden Biesen*.¹

De archeologische begeleiding vond plaats ter hoogte van het pad tussen de Engelse tuin en de zuidzijde van het kasteel (parallel met de slotgracht), en bij de aanleg van het nieuwe pad in de boomgaard van het Kamp. De werken die werden uitgevoerd aan de Maastrichterallee bestonden enkel uit het aanpassen van de verharding, en dienden niet te worden opgevolgd.

1. Het bureauonderzoek

1.1 Doelstelling

Doel van het bureauonderzoek was om voorafgaand aan de werken aan de paden de archeologische waarde van de zones waarin gewerkt zou worden in te schatten (fase 1) en om desgevallend een begeleiding te kunnen voorzien waar archeologisch erfgoed mogelijk beschadigd zou worden (fase 2).

In eerste instantie (fase 1) diende op basis van een bureauonderzoek de gebruiksgeschiedenis van het terrein geanalyseerd te worden, toegespitst op de zones waarin de tuinwerken zouden plaats vinden, en naast een overzicht met dieptes van de geplande ingrepen gelegd te worden.

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?
- Welke info is er nog te vinden over de huidige bebouwing of voormalige constructies op het terrein?
- In welke mate verstoren de geplande werken archeologisch erfgoed?
- Wat zijn de gegevens over de opbouw en diepteligging van het archeologisch leesbaar niveau via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen, en dan met name de CAI locaties 50114 en 150576?
- Welke onderzoeksvragen moeten bijkomend bij de archeologische begeleiding beantwoord worden?
- Welke concrete opties kunnen er genomen worden in functie van de begeleiding van de werken? Wat is de te volgen strategie tijdens de begeleiding?

¹ Onze dank aan de heer *Jaak Smeets* en het *Onthaalcentrum Alden Biesen* voor het klaarleggen van archiefstukken, en de goede ontvangst.

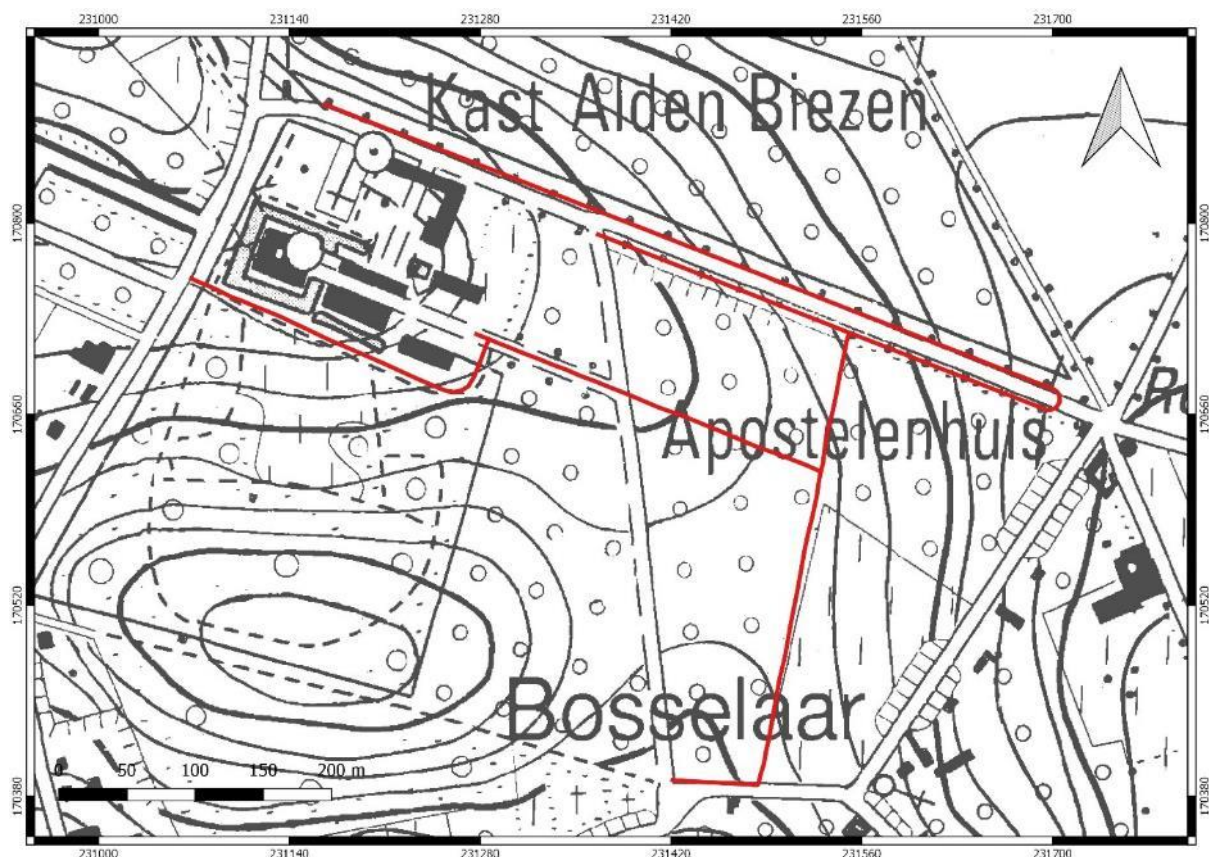
Hiervoor dienden:

- de gekende archeologische en historische gegevens verzameld te worden;
- reeds verstoorte zones in kaart te worden gebracht;
- een beschrijving gemaakt te worden van de geplande werken en de uitvoeringswijze van deze werken.

De historische kaarten werden gegeorefereerd en geprojecteerd op de actuele kadasterkaarten.

Om de impact van de toekomstige werkzaamheden op het archeologisch erfgoed vast te stellen werd gebruik gemaakt van de meest recente gegevens die de opdrachtgever kan aanleveren, nl.: een ontwerpplan en inrichtingsplan, en een uitgebreide beschrijving van de aard en omvang van de toekomstige verstoringen. Vervolgens werd een voorstel gedaan met een overzicht van de locaties waar best een archeologische begeleiding van de werken diende plaats te vinden.

1. 2 Algemene situering

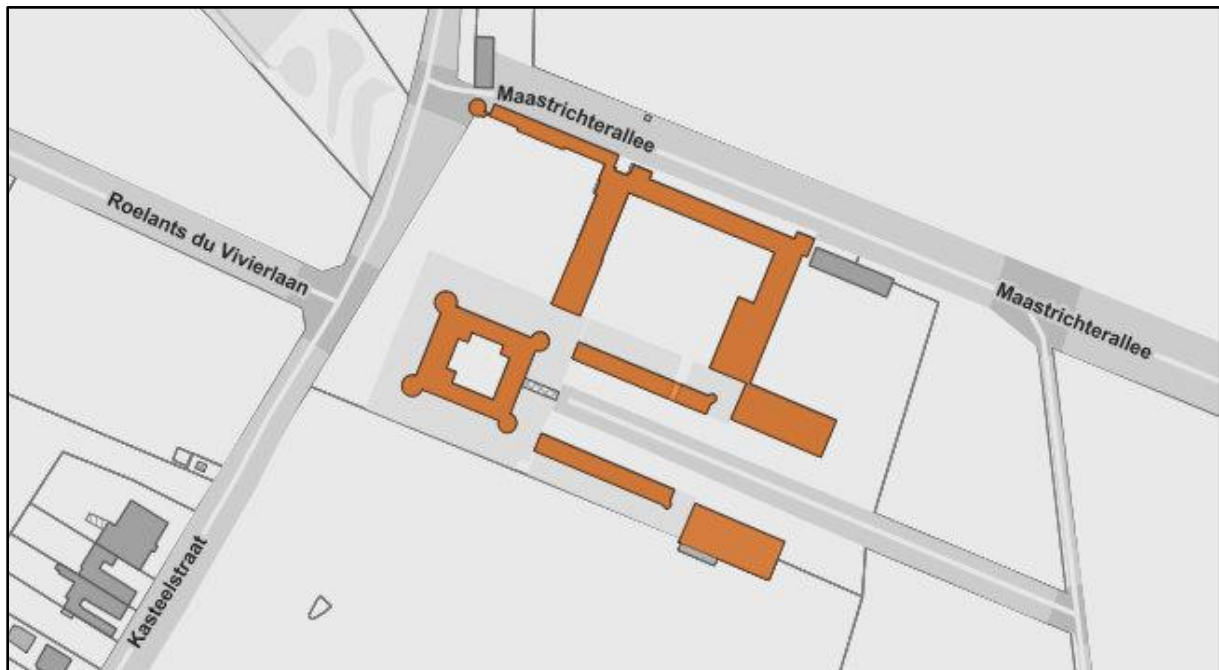

Afb. 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (schaal 1.3000)(Bron: Geopunt/QGIS).

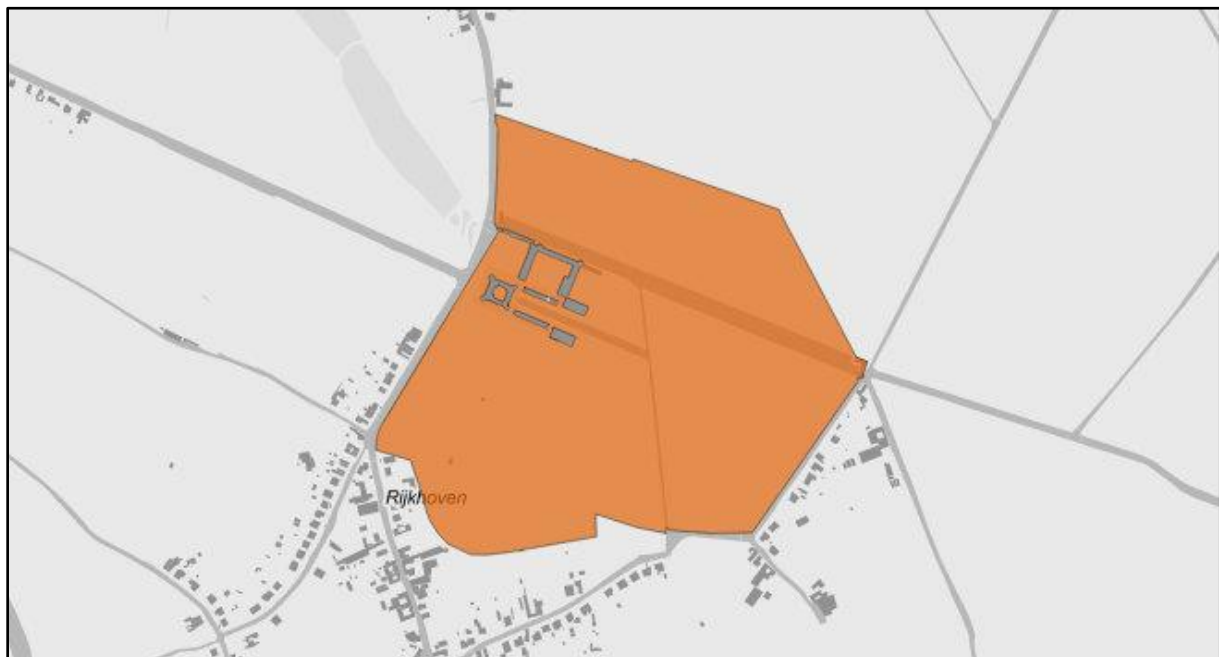
De Landcommanderij *Alden Biesen* situeert zich ca. 3 km ten zuidoosten van het centrum van Bilzen en 1 km ten noordoosten van het centrum van Rijkhoven. De Demer loopt ca 1,2 km ten noorden en ten noordwesten van het onderzoeksgebied. In een smalle vallei net ten noordwesten van het kasteel ligt een brongebied, waaruit een beekje ontspringt, de Nieuwzouw. Dit brongebied strek zich ondergronds ook tot onder het kasteel uit, en voedt de slotgrachten met bronwater. Vermoedelijk is de aanwezigheid van dit brongebied op de overgang tussen een droge leemrug, en valleien die aansluiten bij de Demervallei, een bepalende factor geweest bij de inplanting van de oudste versterking (zie afb. 7: DHM).

Het domein van de landcommanderij *Alden Biesen* is beschermd als monument (*object 2652*). Deze bescherming omvat de omgeving van het reeds in 1942 als monument beschermde gebouwenbestand (afb. 3-4). De tuinen, voorpleinen, parken en omgeving werden in 1996 eveneens beschermd als monument (*object 2653*). Deze omgeving wordt onder meer bepaald door de grachten, dreven, voor- en binnenpleinen, de

tuinen van de landcommandeur en de oranjerie tuin, het Engels park en Winterbergbos en de Hertenberg met boomgaard.²

Afb. 3: Het beschermde gebouwenbestand object 2652 (schaal onbekend, AGIV, OE)

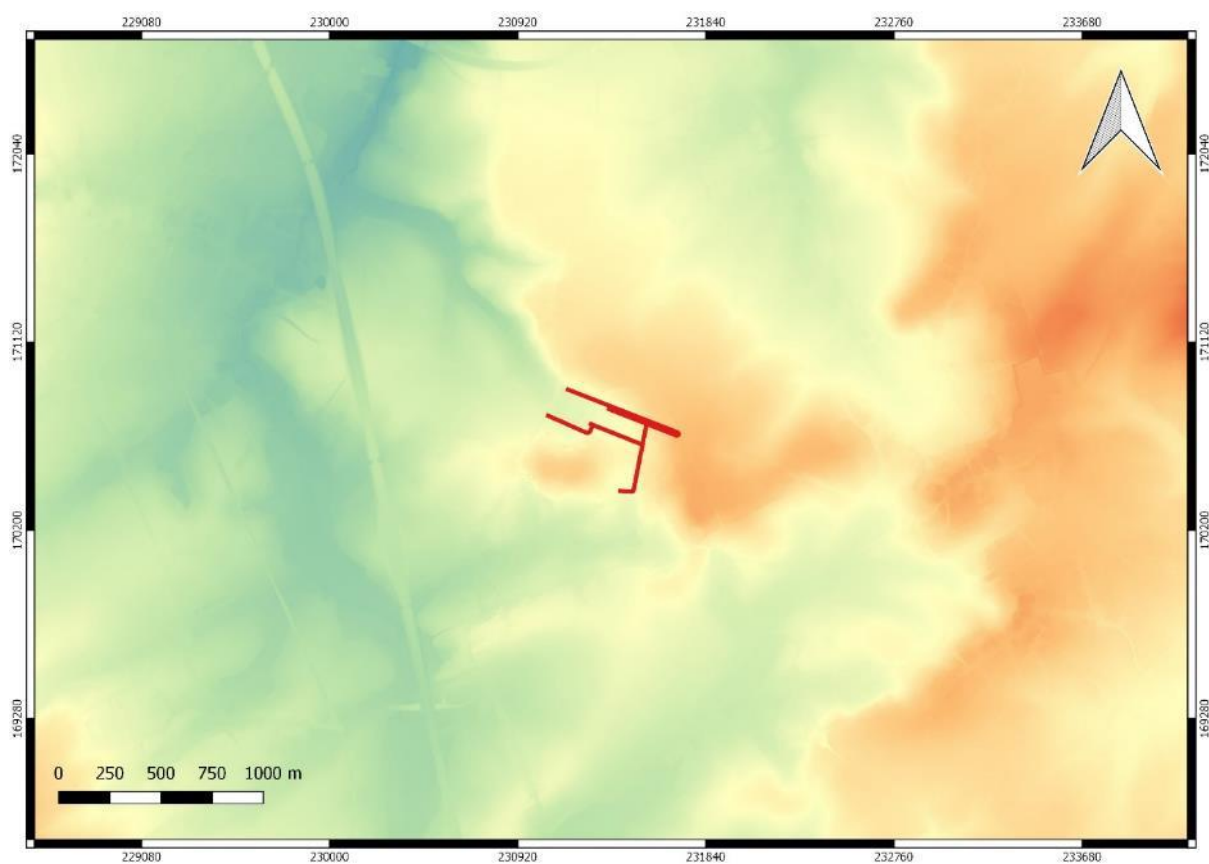
Afb. 4: De beschermde tuinen, voorpleinen, parken en omgeving object 2653 (schaal onbekend, AGIV, OE)

Het onderzoeksterrein - met kadastrale referentie: Limburg: Bilzen, deelgemeente Rijkhoven, Afdeling 12, Sectie A, percelen 385a, 386b, 387a, 393f, 397d, 375b, 380c, 373c, 383b (openbaar domein Kamp, Maastrichterlaan) - beslaat een totale perceelsoppervlakte van ca. 1,5 ha, echter volledig bestaande uit aan te leggen of te herstellen paden.

² <https://inventaris.onroerendergoed.be/aanduidingsobjecten/2652>,
<https://inventaris.onroerendergoed.be/aanduidingsobjecten/2653>

Afb. 5: Orthofoto met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (schaal 1.3000) (Bron: Geopunt/QGis).

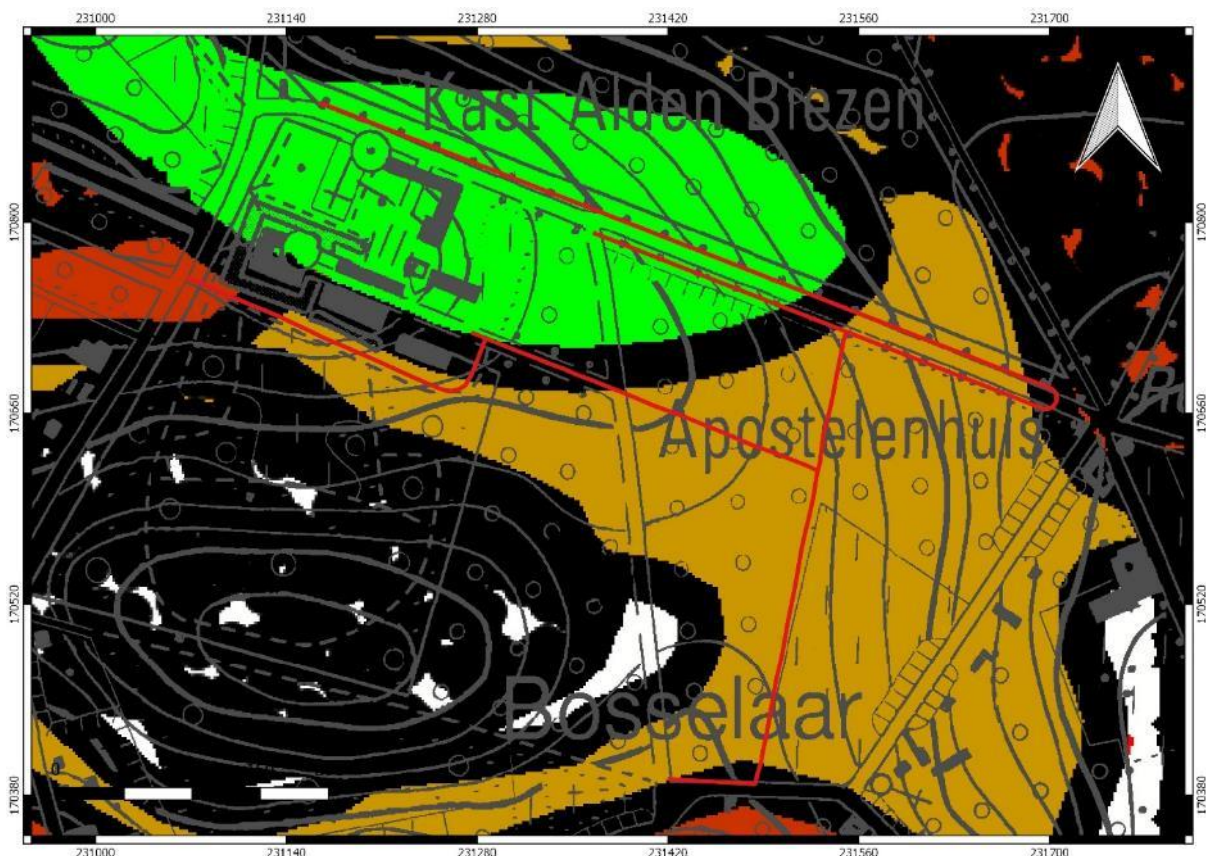
Afb. 6: Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (schaal 1.20000) (Bron: Geopunt/QGis).

Op het terrein zijn zichtbaar sterke hoogteverschillen waar te nemen. De hoogte ligt tussen de 89 en 92,5 m TAW, met een lichte afhelling naar het noordwesten en het zuidoosten toe. Ten oosten en ten zuidoosten van het onderzoeksgebied ligt een heuveltop (afb. 2).

Het reliëf wordt beheerst door de (kleinere) massieven van Rijkhoven (112,5 m TAW) in het zuidwesten en van Grote- en Kleine-Spouwen (110 m TAW) in het zuidoosten. Het oppervlak daalt naar het noorden tot 40-50 m in de brede valleidepressie ten zuiden van de rand van het Kempens Hoogplateau. Het onderzoeksgebied behoort tot het bekken van de Demer.³

Het sterk ingesneden reliëf van de Haspengouwse Leemstreek met talrijke tertiaire opduikingen geeft het landschap over het algemeen het karakter van een gemengde Leemstreek. De uitgebreide oppervlakte natte leemgronden geeft anderzijds het karakter van nat Haspengouw weer. Dat is vooral het geval te Hoeselt-Bilzen.⁴

De omgeving rond *Alden Biesen* wordt gekenmerkt door een nog herkenbare historische percelering en een concentratie van bewaarde landschapseigen hoogstamboomgaarden. Kenmerkend in de ruimere omtrek zijn ook de resterende holle wegen, hagen, houtkanten en poelen. Het uitgesproken reliëf met een kleinschalig bronnengebied en talrijke gradiënten is het gevolg van de zuidoost-noordwest verlopende scheiding tussen twee Haspengouwse leemplateaus. Het water vloeit af naar de noordwestelijk gelegen Demer.⁵

Afb. 7: Quartair-profieltypekaart met overlap orthofoto, met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) Bruingeel: leem van 1 - 4 m dik; Groen: terrasscolluvium. Zwart-wit: dagzomende grindlazen; Oranje: leem van 4 - 10 m dik (schaal 1.5000)(Bron: Geopunt/QGIS).

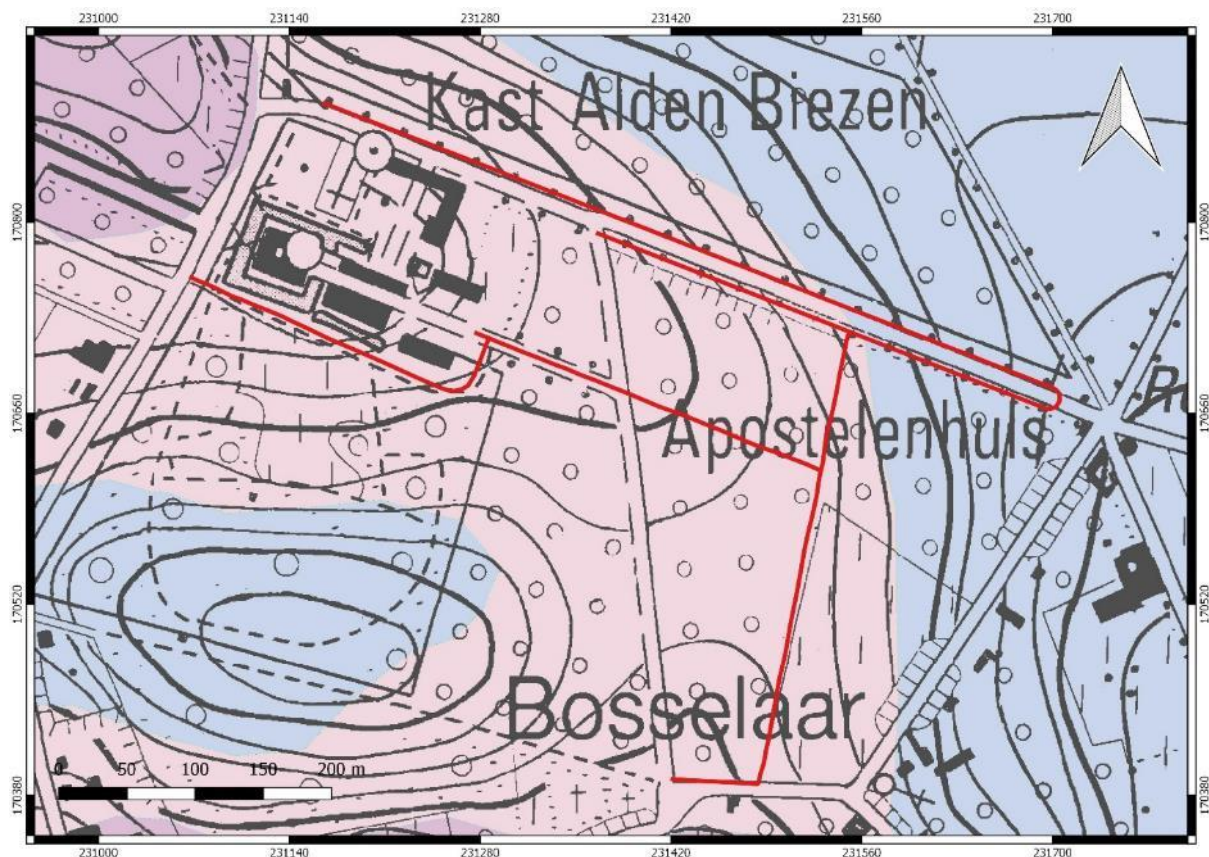
Op de Quartair geologische kaart wordt het onderzoeksgebied voornamelijk gekenmerkt door leem van 1 - 4 m dik (geel). In het noorden is er terrasscolluvium (groen). In het zuidwesten is er een zone grind (wit + zwart). Ten zuiden is er leem van 4 - 10 m dik (oranje).

³ Baeyens 1968, p. 10.

⁴ Baeyens 1968, p. 14.

⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135259>

Daar waar de hellingen minder steil zijn en er leem op de heuveltoppen voorkomt is er constant transport van leem van de toppen naar de valleien aan de gang waardoor er op het vuursteeneluvium steeds leem voorkomt. In het oosten van de kaart waar de Maasterrassen niet meer voorkomen, ligt op de heuveltoppen meestal 1 à 2 m verweringsleem van het onderliggende krijt. Voorts komt deze zone overeen met o.a. beekalluvia, de randen van rivieralluvia, soms op topografische hoogtes en op zachte hellingen. Dit areaal is niet zo gebonden aan een bepaalde reliëfvorm en wordt dan ook vaak als een overgangszone gezien tussen de 0 m - 1 m en de 4 m - 10 m zones. De pakketten dikker dan 4 m en dunner dan 10 m worden voornamelijk aangetroffen aan de randen en in de brede valleien, zoals op dit kaartblad aan de rand van de Jeker en in de brede Maasvlakte.⁶ Concentraties aangetroffen op de toppen van heuvels, krijgen de benaming plateaugrinden. Het gaat hier vermoedelijk over concentraties aan stenen in vroegere dalen. Hun moeilijk transport veroorzaakte echter later een reliëfomkering. Deze plateaugrinden vindt men op het kaartblad Tongeren terug ten oosten van Sint-Huibrechts-Hern en ten noorden van Rijkhoven.⁷

Afb. 8: Tertiair geologische kaart met overlap orthofoto, met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood). Paars: formatie van St. Huybrechts Hern; roos: formatie van Borgloon; blauw: formatie van Bilzen (schaal 1.5000)(Bron: Geopunt/QGis).

Volgens de Tertiair geologische kaart ligt het onderzoeksgebied in de Formatie van Borgloon. Deze bestaat uit zwarte klei met schelpenresten. Ten oosten van het onderzoeksterrein ligt de Formatie van Bilzen. Deze bestaat uit twee zandige eenheden gescheiden door een kleiige eenheid. En ten zuiden is de Formatie van Sint-Huibrechts-Hern aanwezig. Dit is grijsgroen zeer fijn zand, klei- en glauconiethoudend en glimmerrijk.

Op het kaartblad Tongeren bestaat de continentale Formatie van Borgloon hoofdzakelijk uit het Lid van Henis. Slechts in het westen worden de brakwatersedimenten van het Lid van *Alden Biesen* afgezet bovenop de Henis Klei. Het Lid van *Alden Biesen* bestaat uit een wit-geelachtig matig tot grofkorrelig zand met brakwaterschelpen o.a. *Cerithium* en enkele laagjes grijswitte compacte klei (mergel) en laagjes zwarte klei. Het Lid van Henis bestaat uit een zwarte vette klei met resten van brakwaterschelpen zoals *Cerithium*, *Cytherea* en *Cyrena*. Af en toe worden zwarte lignietrijke horizonten aangetroffen. Soms wordt de klei afgewisseld met grijsgroen fijn micahoudend zand. Af en toe komen er kalkige nodulen voor. Onderaan wordt er plaatselijk een groen zand

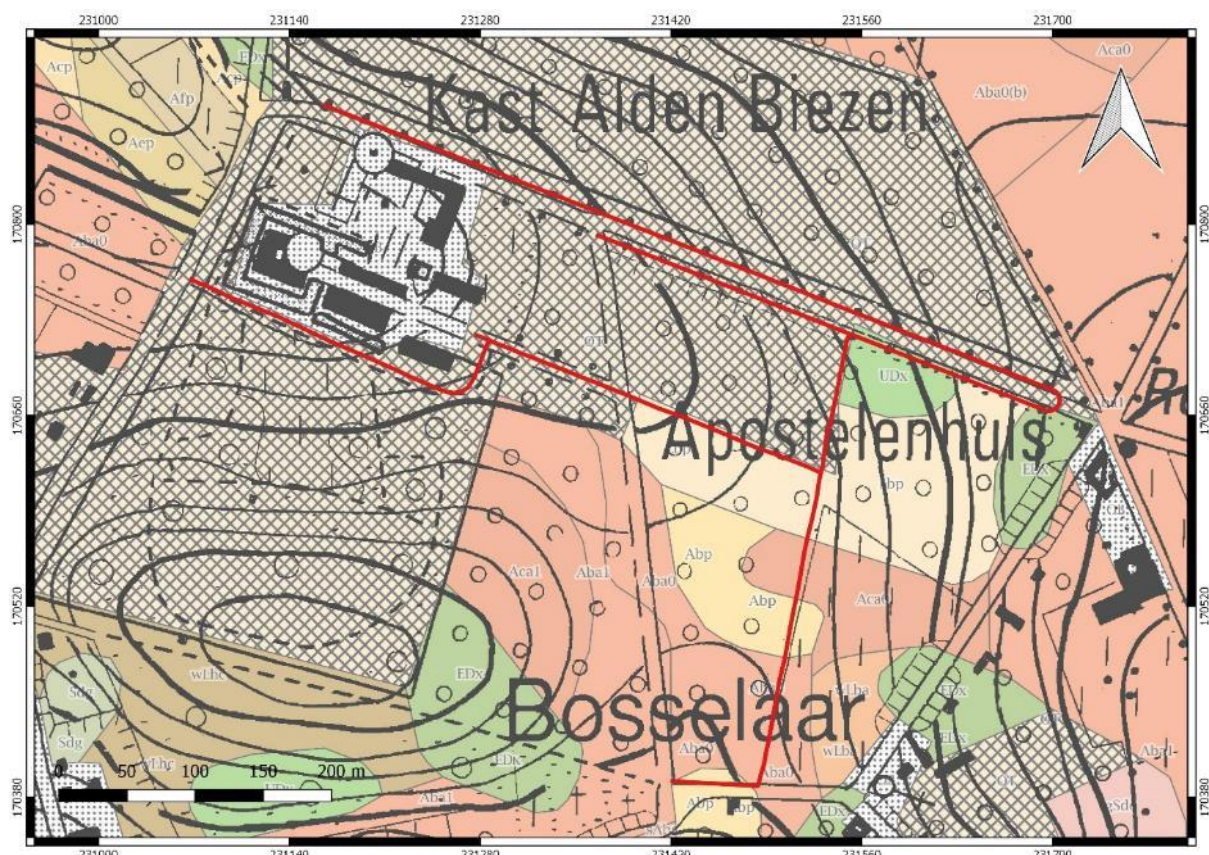
⁶ Verstraelen et al 2000, p. 22.

⁷ Verstraelen et al 2000, p. 22.

aangetroffen, eveneens duidelijk van continentale oorsprong: er worden brakwater fossielen in aangetroffen. De dikte varieert tussen enkele meters in het westen en zuidwesten van de kaart tot 10-15 m in het noorden en noordoosten van de kaart. Over het ganse kaartblad helt de formatie enkele graden naar het noordnoordwesten. De Formatie van Borgloon, in het bijzonder het Lid van Henis, vormt een uitstekend karteerbare laag. De overgang naar de mariene Formatie van Sint-Huibrechts-Hern is immers meestal duidelijk te herkennen.⁸

De Formatie van Bilzen wordt aangetroffen in het westen op de heuvels. Deze formatie bestaat uit twee zandpakketten gescheiden door een opvallend kleipakket. De formatie is dus opgedeeld in drie leden: het Zand van Kerniel, de Klei van Kleine Spouwen en het Zand van Berg. Alledrie worden ze beschouwd als een meer kustnabij facies van de Klei van Boom.⁹

De Formatie van Sint-Huibrechts-Hern bestaat uit twee leden: het Lid van Neerrepn en het Lid van Grimmertingen. Uit sommige boringen of ontsluitingen op het kaartblad was een onderscheid tussen deze twee leden te maken, meestal echter was het verschil niet duidelijk uit de beschrijving. De formatie bestaat algemeen uit zeer fijne zanden, glauconiethoudend, glimmerrijk met wisselend kleigehalte.¹⁰

Afb. 9: Bodemkaart met overlap topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood). (schaal 1.5000) (Bron: Geopunt/QGIS).

Op de bodemkaart is te zien dat zich omheen de gebouwen van de commanderie sterk vergraven gronden (OT) bevinden. Ten zuiden van de dreef bevindt zich een **Abp**-bodem, een droge leembodem zonder profiel. De Abp bodems komen voor in colluviale droge leemdepressies. Deze gronden bestaan uit leemmateriaal geërodeerd van de hoger liggende plateau gronden. De landbouw waarde van de Abp gronden ligt één klasse lager dan die van de Aba gronden wegens het meestal geringe waterbergingsvermogen.¹¹ Het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied tenslotte is er een **Aba0 en 1**-bodem, een droge leembodem met textuur B horizont. De

⁸ De Geyter 2001, p. 25.

⁹ De Geyter 2001, p. 21.

¹⁰ De Geyter 2001, p. 25.

¹¹ Van Ranst E. en Sys C. 2000.

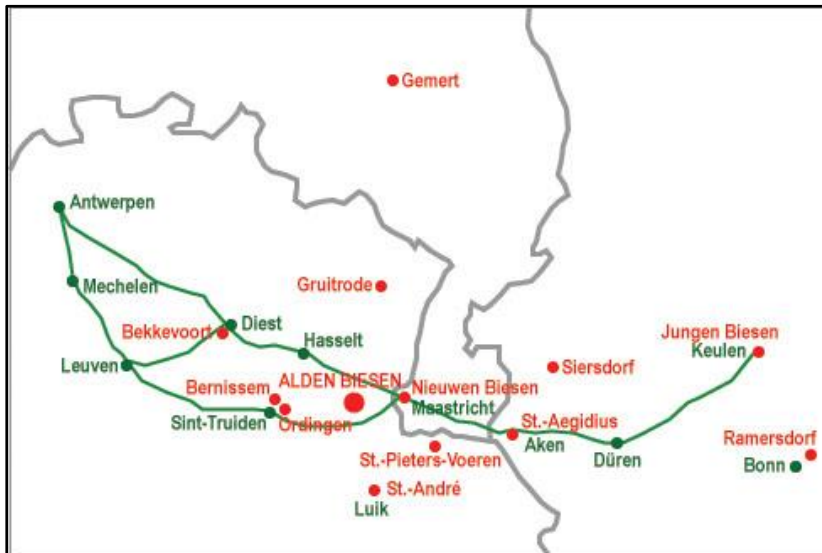
serie Aba ontwikkeld in het Pleistocene loessdek vertoont onder de A horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont. De bouwvoor is een donkerbruin, homogeen humushoudend leem. Bij Abao rust de Ap op een geelbruine overgangshorizont. De Bt is bruin zwaar leem (gemiddelde 20% klei) met meestal goed ontwikkelde polyedrische structuur en kleihuidjes (coatings). Naar onder toe neemt het kleigehalte sterk af en verdwijnt de structuur geleidelijk terwijl de kleur geelbruin wordt.¹²

In het zuiden, op de top en op de flank van de heuvel waarop zich ook de Engelse Tuin op bevindt, komen kleilenzen voor met **EDx** aanduiding. De eenheid EDx is vrij zandig (> 50% zand). De klei vertoont een granulometrische variatie zowel in horizontale als in verticale richting. Een bovengrond met zware klei gaat over in een klei-zandige of zandige ondergrond. De kleigronden behoren tot de groep van de bruine bodems. Onder de strooisel-laag met afgeloogde korrels ligt een bruinachtige (B) horizont met zwak blokkige structuur die geleidelijk en regelmatig overgaat naar het onverweerd moedermateriaal. Soms vertonen deze gronden onmiddellijk onder de humuslaag een plastische, structuurloze, roestig gevlekte klei. De draineringsklasse kan moeilijk bepaald worden. In vochtige perioden zijn kleigronden nat tot zeer nat, terwijl ze sterk uitdrogen in de zomer. Deze kleigronden liggen verspreid over gans de Leemstreek maar beslaan slechts een geringe oppervlakte.

1.3 Historische achtergrond

Beknopte historiek van het onderzoeksgebied¹³

De ontwikkeling van de Duitse Orde, een geestelijke ridderorde die ontstond aan het eind van de Derde Kruistocht (1189-1192) aan het eind van de 12de eeuw - begin 13de eeuw, leidde tot een territoriale uitbreiding, die zich over het hele Duitse Rijk uitstreckte. Om praktische redenen werd voor de organisatie van de orde geopteerd voor een opdeling in zelfstandige landcommanderijen of balies. Deze stonden onder toezicht van een landcommandeur, die op zijn beurt was onderworpen aan het gezag van de landcommandeur van het Duitse Rijk. Alden Biesen werd ingericht als een landcommanderij, waaronder 12 onderhorige commanderijen vielen (afb. 10)

Afb. 10: Kaart met in het groen de hoofd verbindingswegen en in het rood de 12 onderhorige commanderijen van Alden Biesen, in de 17de eeuw. (Bron: WikiCommons)

In 1220 schonken graaf *Arnold III van Loon* en *Mechtildis van Are*, abdis van Munsterbilzen, een kerkje met afhankelijkheden en akkerlanden aan de Orde. Dit kerkje dateerde van 1209 en was uitgegroeid tot een bedevaartoord. Hier wordt de zetel van de balie *Alden Biesen* opgericht.

In 1227 of 1228 raakte de Orde in het noordwesten van het Rijk buiten het rechtstreeks beheer van de Duitsmeester en werd *Alden Biesen* de kern van de nieuwe "*landcommanderij van de Nederlanden*". De ridders richtten een commanderij op in *Alden Biesen* van waaruit de andere commanderijen in de Nederlanden werden

¹² Van Ranst E. en Sys C. 2000.

¹³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/745>

gesticht: Bekkevoort (1229-30); Bernissem bij Sint-Truiden (1237); Sint-Andreas te Luik (1254); Siersdorf (1270), Sint-Pieters-Voeren (1242), Gemert (1270), Holt (1281) en Ordingen bij Sint-Truiden (1622).

Over het oorspronkelijke gebouwenbestand uit de beginjaren van de commanderij is vrijwel niets gekend. De bouw van de huidige commanderij ging van start onder landcommandeur *Wijnandt van Brijel* (1536-1554). De gebouwen, opgetrokken sedert de stichting in 1220, worden geleidelijk afgebroken en vervangen door nieuwe.

Vanaf 1543 wordt aangevangen met de bouw van het huidige waterslot. Circa 1571 bouwde landcommandeur *Jan van Ghoer* het gasthof, de paardestallen en het poortgebouw aan de westelijke zijde van het domein uitziend op de wegen naar Rijkhoven, Hoeselt en Bilzen.

Onder landcommandeur *Edmond Huyn van Amstenrade* (1605-1634) en zijn opvolger *Godfried Huijn van Geleen* (1634-1657) werd de nieuwe kapel gebouwd, kaderend binnen een nieuw neerhof (1634), waarin naast de kapel een hospitaal, stallen, een pachterswoning en een enorme schuur voorzien waren.

Onder landcommandeur *Hendrik van Wassenae* (1690-1709) werd circa 1706 de noordelijke vleugel en het noordelijke gedeelte van de oostelijke vleugel van het waterslot ingericht tot appartement van de landcommandeur. Hij begon vervolgens met een grondige renovatie en verbouwing van het waterslot, dat onder landcommandeur *Damian Hugo van Schönborn* (1709-1717) zijn definitieve (huidige) vorm kreeg.

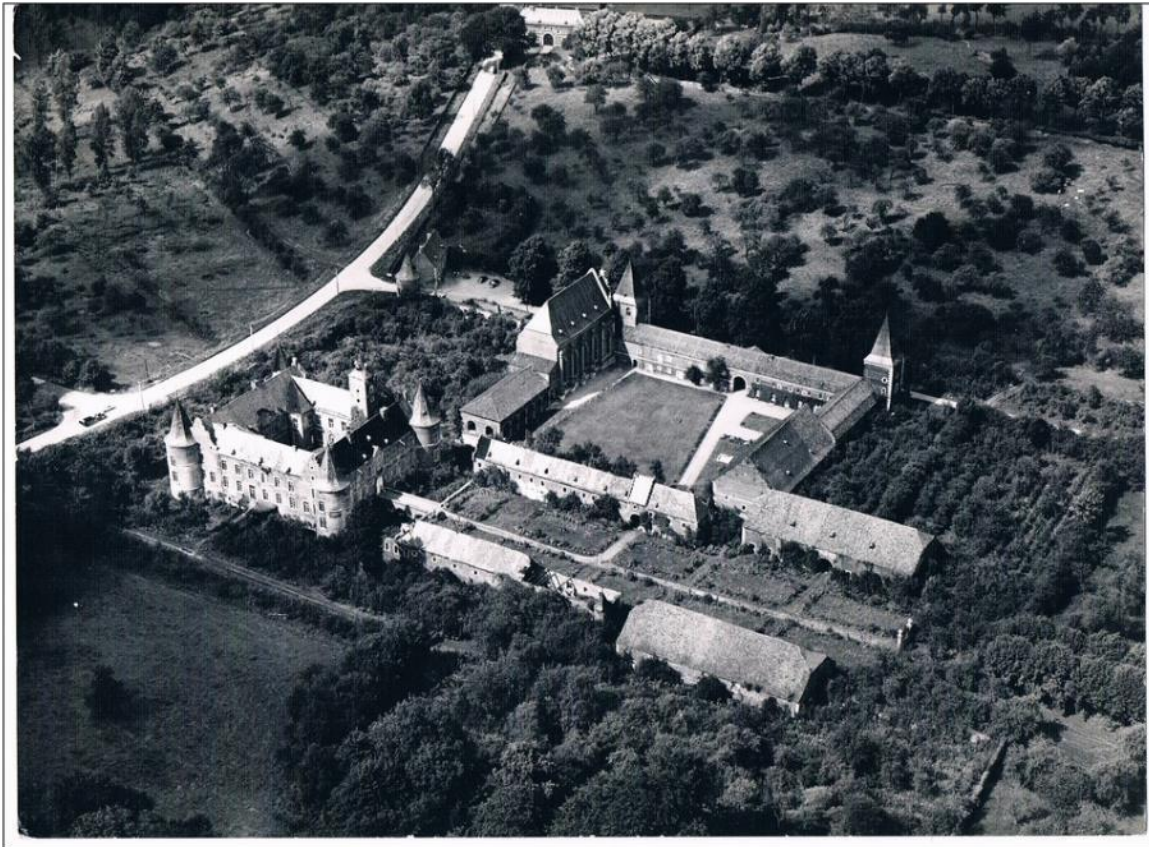
De belangrijkste transformaties kregen vorm na 1716, en werden doorgevoerd door de Maastrichtse bouwmeester *Gilis Doyen*, naar richtlijnen van de landcommandeur en de Weense *hofarchitect Johann Lucas von Hildebrandt*.

Onder landcommandeur *Caspar Anton van der Heyden de Belderbusch* (1764-1780) werd de nieuwe, symmetrische en open structuur doorgetrokken. Hij liet de gebouwen uit de eerste helft van de 18de eeuw van de oorspronkelijke voorhof afbreken, om ze te vervangen door twee symmetrische, identieke en parallel tegenover elkaar gelegen gebouwen, de tiendschuur en de rijschool (manegehal). In deze periode kreeg ook het kasteel waarschijnlijk zijn definitieve binneninrichting. Onder landcommandeur *Franz Johann Nepomuk von Reischach* (1780) werd de Engelse tuin aangelegd (*infra*).

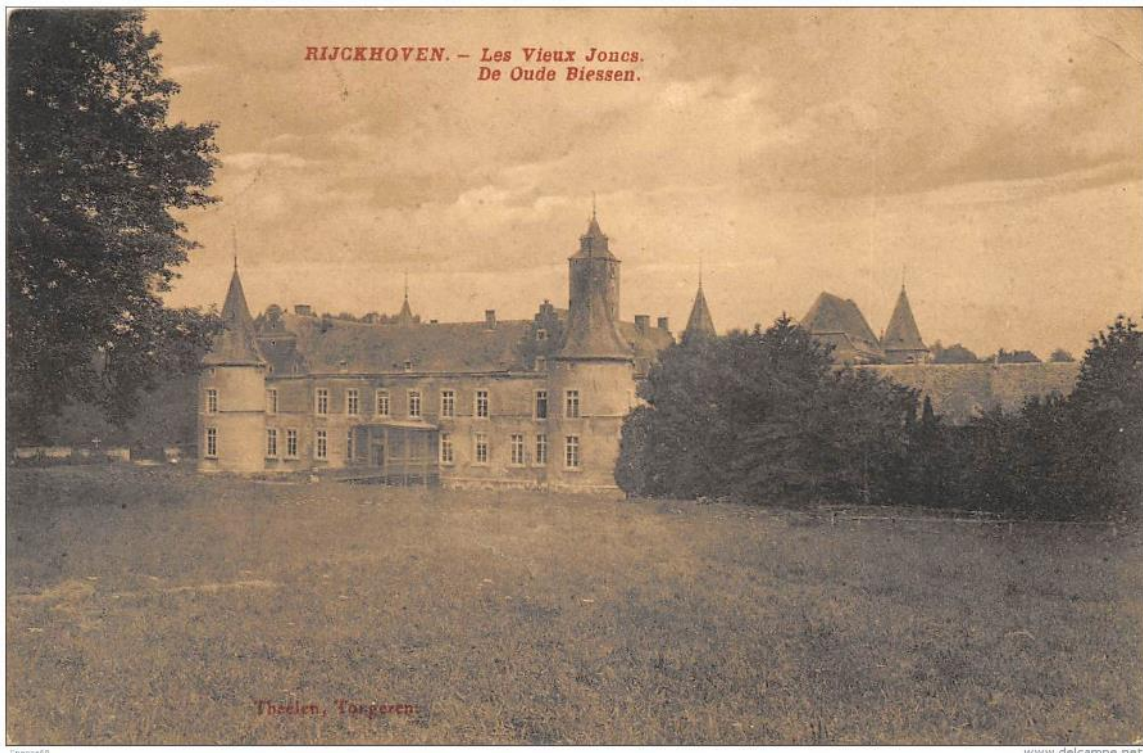
In 1794 werden de goederen van *Alden Biesen* geconfisqueerd en in 1797 werden ze openbaar verkocht. In 1822 kocht de toenmalige ex-burgemeester van Hasselt, *Willem Claes*, *Alden Biesen*. Door huwelijk gingen de goederen in 1880 over naar de familie *du Vivier*, later *Roelants du Vivier*.

Op 8 maart 1971 brandde het sterk verwaarloosde kasteelgebouw door een schouwbrand grotendeels af. Het werd op 7 juni van dat jaar aangekocht door de Ministeries van Nederlandse Cultuur en Openbare Werken. Onmiddellijk werd begonnen met de instandhoudingswerken. De restauratie werd aangevangen door de Provinciale Dienst der Gebouwen van het Ministerie van Openbare Werken onder leiding van architect *E. Castermans* en liep tot in 1987. Vanaf 1988 werd *Alden Biesen* in gebruik genomen als Cultureel Centrum van de Vlaamse Gemeenschap. De provincie Limburg kocht het omringende domein aan.¹⁴

¹⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/745>; Buntinx 1939, p. 115 - 170; Stinckens 1973, p. 71-74.

Afb. 11-12: (boven) Oude luchtfoto, datum onbekend, maar na WOII en voor de brand in 1971. De grachten rond het kasteel zijn volledig begroeid, de tuinen en boomgaarden verwilderd en een van de gebouwen op de voorburch is gedeeltelijk ingestort. Opmerkelijk is de ondertussen volledig verdwenen 'brug' die aansluit bij een ingang aan de zuidzijde van het kasteelgebouw. (onder) Op deze oude foto (voor WOII) genomen vanuit de Engelse Tuin is eveneens een toegang te zien via een brug verbonden met de zuidgevel van het kasteel. De begroeiing is nog niet zo sterk aanwezig in de grachten. (bron: Delcampe.net).

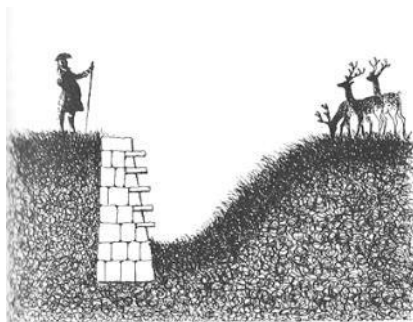

Engelse tuin

Het Park (landschapspark of Engelse Tuin) van *Alden Biesen* werd zoals eerder vermeld op het einde van de 18de eeuw door landcommandeur baron *von Reischach* aangelegd. Tuinarchitect *Ghislain-Joseph Henry* uit Dinant kreeg hiervoor de opdracht. Hij maakte voor de tuin een ontwerp dat sterk beïnvloed was door de toenmalige Engelse tuinkunst, die op dat moment in heel Europa wordt toegepast. De Engelse tuinarchitecten voerden het begrip 'natuur' hoog in het vaandel, en wonnen op enkele decennia de slag in Europa tegen het rationalisme en formalisme in de tuinkunst.

De grondregels van de Engelse stijl:

1. Verbod zowel tegen de Italiaanse terrasindeling als tegen de Franse parterres, het landschap moest licht heuvelachtig worden aangelegd, zonder onderbrekingen, zonder duidelijke randen, geodriehoek en paslood worden overbodig.
2. De rechte hoek wordt verboden, geen hoofdassen of dwarsassen meer die de tuin in symmetrische vlakken opdelen. De serpentine of 'kronkelige' lijn wordt hét hoofdelement in het landschap.
3. Waterspelen in de vorm van rechthoekige vijvers, fontein, waterbekkens zijn uit de boze. Wat niet betekent dat water geen belangrijke rol meer speelt, maar het dient er van nature in thuis te horen, meren met onregelmatige oevers en 'niet gekanaliseerde' beken zijn belangrijke ingrediënten in de nieuwe landschapsstijl.
4. De broderies uit de parterres zijn evenmin aan de orde, deze worden vervangen door gelijkvormige grasvelden, die als het kan op natuurlijke wijze tot aan het huis doorlopen.
5. Omheiningen, latwerk en muren, die decoratieve herten en loopvogels in het tuinlandschap moesten houden, werden vervangen door een 'ha-ha' afsluiting, een in het landschap uitgediepte omheining, of een *saut-de-loup* (brede sloot die de tuin omgeeft zonder hem van het landschap af te snijden).¹⁵

Afb. 13: Afbeelding van een ha-ha omheining. De muur of omheining is in het landschap verzonken aangelegd, en stoort dus het doorzicht niet. De dieren lijken zich in een omheining loos park en volledige vrijheid te bevinden¹⁶. Er zijn erg weinig Belgische voorbeelden gekend, maar dat zou met een gebrek aan herkenning, en aan parkonderzoek te maken kunnen hebben.

Door de getuigenis van *Jhr. Roelants du Vivier*, de laatste privé-eigenaar van het kasteeldomein is geweten dat tot relatief recente tijd er te Alden Biesen verscheidene, voor de stijl typische, tuingebouwen en ornamenten aanwezig waren (en sommige nog steeds zijn) in de Engelse tuin.

Namelijk: 1) valse ruïnen, 2) de tempel van Minerva (het loden dak hiervan heeft geen stand gehouden tegen de hitte van de zomer van 1957), 3) het paviljoen, dat gaf toegang tot een brede put, 4) de hut van de kluizenaar (ook hermitage genoemd, in de jaren 1960 nog enkel een paar muren), 5) een grot bekroond door het zogezegd observatorium van Tongeren omdat men vandaar de Basiliek kan zien (dit is reeds verdwenen in de jaren 1960 bij het verbreden van de grote weg), 6) een Chinese tempel, bedekt met hout en leien (nog gezien door *Jhr. Roelants du Vivier*), 7) veel beelden die het park versierden 9) de grot van Lourdes.

Landcommandeur baron *von Reischach* liet ook verscheidene waterwerken aanbrengen rond het eiland van Cythère en de tempel van Minerva. Centraal in de tuin lag een serpentine met twee eilanden. Verder liet hij achter in het park een winterhof aanleggen met twee kleine waterplaatsen. Al die waterwerken, ondanks hun hoge kosten, voldeden maar matig aan het gepland doel, want de loden buizen lieten maar schaars water door en waren vlug door drijfzand en wortels volgelopen.¹⁷

¹⁵ <http://www.mooietuinen.be/historischetuine.html>; Hinde 1986, pp. 7-10.

¹⁶ <https://austenonly.com/2010/11/28/the-ha-ha-all-you-wanted-to-know-but-were-afraid-to-ask/>

¹⁷ Roelants du Vivier 1964, p. 48.

Biesen)

In de jaren 1930 werden verschillende bijgebouwen op de kasteelhoven die 'geen historisch karakter hadden' afgebroken. Met het gerecupereerde bouw materiaal en puin, waartussen zich wel degelijk historisch bouw materiaal bevond, restaureerde men de brug tussen het kasteel en de binnenhof. Daarbij werd ook de gracht zoveel mogelijk in haar primitieve toestand teruggebracht. Het bouwafval van bakstenen, stenen en pannen diende voor het verharding van de wegen. De wegen en het gras werden bij de bezetting door de Duitsers, en later bij de bevrijding en de inname van het kasteel door de Amerikanen, zwaar beschadigd en vernield door oorlogsvoertuigen.¹⁸

Afb. 14: Plan van (o.a.) de Engelse tuin opgemaakt door Hansen, 1813 (Hasselt, Rijksarchief, primitief kadaster Bilzen, Alden

Bij de analyse van de historische site door C. G. De Dijn in 1974 maakt hij aan de westgevel melding van een gedeelte tuinmuur opgebouwd in mergelblokken. Hij meldt hier ook bij dat dit oude muurfragment waarschijnlijk reeds zichtbaar is op de prent van R. de Hooghe (ca. 1700) (*infra*). Verder vermeldt hij de 16de-eeuwse buitenste muur die de landcommanderij versterkte. Deze is later te beschouwen als een gedeelte van de tuinmuur, die het geheel van gebouwen en tuinen van de landcommanderij omgaf en van de buitenwereld afsloot. Het Engels Park wordt omschreven als natuur omgeven door een bakstenen tuinmuur langs zuid-, west- en oostzijde. Aan de noordzijde, langs de slotgracht is dus geen sprake van een muur.

De tuinen, aan de west- en zuidzijde, waren oorspronkelijk (net zoals vandaag) toegankelijk langs een houten brug over de gracht van het waterkasteel (westvleugel). De toegang met het hekken in de westelijke tuinmuur (wat tegenwoordig toegang geeft tot de straat) is niet oorspronkelijk.¹⁹

Boomgaarden aan Kamp

Alden Biesen is dé hoogstamboomgaard van Vlaanderen. Al in de 18e eeuw waren een grote hoeveelheid aan verschillende fruitsoorten in Alden Biesen goed vertegenwoordigd.²⁰ Een hoogstamboomgaard is een aanplant van hoogstamfruitbomen op grasland. De takvrije stamhoogte bedraagt minstens twee meter. Een hoogstamboomgaard laat multifunctioneel landgebruik toe (fruitteelt en beweiding). De bomen worden op rechte lijnen geplant volgens een strak plantverband.²¹

¹⁸ Roelants du Vivier 1964, pp. 23, 26, 28.

¹⁹ De Dijn 1974, pp 36 en 39.

²⁰ <http://www.alden-biesen.be/nl/hoogstamboomgaarden>

²¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus/typologie/1702>

Het landschap rond de Landcommanderij is een van de weinige plaatsen in Vlaanderen waar het typische hoogstamboomgaardenlandschap van Haspengouw intact is gebleven. De hoogstamboomgaarden op het domein vormen samen een waardevol *fructuarium* waarin oude fruitrassen worden bewaard: zowel kersen, appels, peren en pruimen.

In 16e-eeuwse documenten was al sprake van een grote en een kleine boomgaard van de Landcommanderij. De grote deed ook dienst als de hertenweide, en was gelegen tussen het slot en de rentmeesterij die ca. 500 m in noordelijke richting gelegen is. Deze enorme boomgaard/weide is vandaag nog steeds als een boomgaard aanwezig, en nog steeds deels ommuurd. De kleine boomgaard was vermoedelijk op de hellingen ten zuiden van de commanderij gelegen, op de locatie waar zich nu de Engelse Tuin bevindt.

De benaming 'Kamp', de zone ten oosten van de Landcommanderij, duidt vandaag de dag eveneens op een grote boomgaard die aan weerszijden van een dreef . Op basis van oude kaarten en schetsen lijkt deze boomgaard echter veel jonger te zijn als de kleine ne de grote boomgaard. Het 'Kamp' lijkt namelijk eeuwenlang als een open plaats ten oosten van het kasteel te hebben bestaan.

De naam 'Kamp' is volgens een aantal auteurs ontstaan omdat deze plaats direct ten oosten van de commanderij tijdens de midden 18de eeuwse Oostenrijkse Successieoorlog (1740 -1748) gediend heeft als kampplaats voor de geallieerde en later, de Franse troepen. Het eerste leger bestond uit de soldaten van de *Hertog van Cumberland* en, na de zege bij de slag van Lafelt (1747) werd dezelfde kamplocatie gebruikt door de terug bewegende Franse troepen.²²

Hoewel de plek wel degelijk zowel voor de geallieerde als voor de Franse troepen als kamplocatie heeft dienst gedaan, wordt de term 'Biesencamp' reeds gebruikt in de administratie van de commanderij in de 17de eeuw²³. De naam 'kamp' is dus ouder, en kan even zeer verwijzen naar 'champ' een grote open akker, of naar 'champ' als een cavalerie-oefenterrein, wat in relatie tot een commanderij in eigendom van een geestelijke ridderorde, ook een mogelijkheid is.

De directe aanleiding tot de Oostenrijkse Successieoorlog was de opvolging van de in 1740 overleden Keizer Karel VI door zijn dochter Maria Theresia, niet alleen als vorstin in de Habsburgse erflanden, waartoe ook de Zuidelijke Nederlanden behoorden, maar ook als keizerin van het Heilig Roomse Rijk van de Duitse Natie. Reeds in 1732 had de keizer middels de Pragmatieke Sanctie zijn opvolging door zijn oudste dochter geregeld, maar na zijn overlijden werd dit aangevochten door Frankrijk en Pruisen. In 1745 kreeg Maria Theresia de steun van Engeland-Hannover en van de Republiek de Verenigde Provinciën. Het prinsbisdom Luik, waartoe ook het vroegere graafschap Loon behoorde, stelde zich neutraal op. Maar dit kon niet verhinderen dat de vijandelijke troepen op zijn grondgebied slag leverden. Eind juni 1747 was een treffen tussen beide legers onvermijdelijk. De geallieerden hadden zich in slagorde opgesteld tussen Maastricht en de linie Bilzen/*Alden Biesen*. De Franse troepen waren gelegerd op de noordelijke hellingen van de Jekervallei, met name bij Vroenhoven, Herderen en Genoelselderen. In het centrum van de Franse linies streed een regiment Ieren die massaal het leven lieten bij de bestorming van Vlijtingen en Lafelt, waar de Engelsen zich in de holle wegen verschanst hadden. Ondanks zware verliezen wisten de Fransen toch de overwinning te behalen. Het bleek echter een pyrrusoverwinning te zijn, want de vesting Maastricht kon men niet veroveren. Pas in mei 1748 konden de Fransen dit realiseren, maar toen liep de oorlog reeds op zijn einde en waren de onderhandelingen voor de Vrede van Aken reeds in een vergevorderd stadium. Voor de slag van Lafelt had de *hertog van Cumberland* zijn hoofdkwartier gevestigd op het kasteel van *Alden Biesen*. Na de slag van Lafelt sloeg het Franse leger zijn tenten op in de boomgaard van *Alden Biesen*, waar de Franse koning Lodewijk XV al eerder de Franse aanvoerders had onder gebracht.²⁴

De weg naar de Tiendeschuur en die naar het Apostelenhuis ter hoogte van het Kamp, werden begin jaren 1930 geplaveid. In de jaren 1940 bleven de boomgaarden grotendeels gespaard van oorlogsschade.²⁵

²² Roelants du Vivier 1964, p. 4.

²³ Allermeersch & Van der Eycken 1989, pp. 23 en 41.

²⁴ Kellens 1989, pp. 26 – 30.

²⁵ Roelants du Vivier 1964, p. 13.

1.4 Historische kaarten

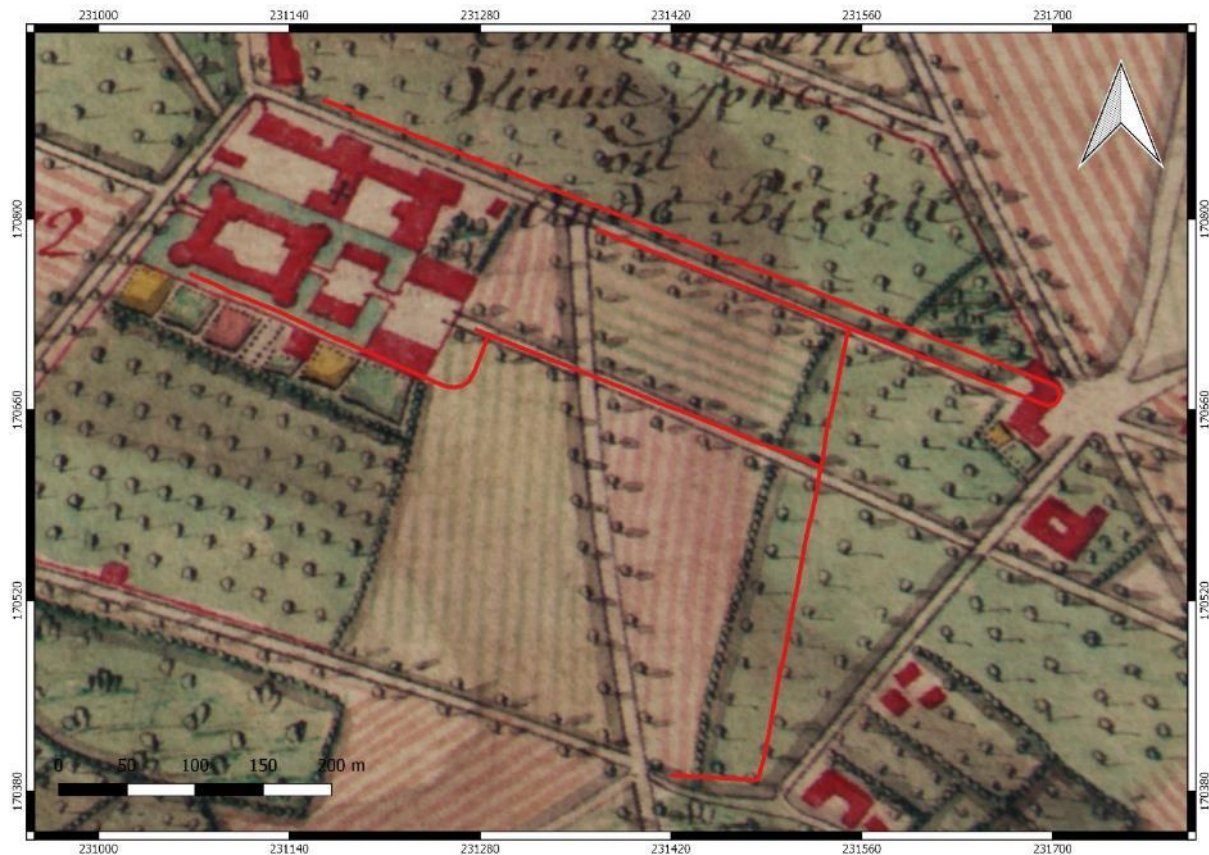
Afb. 15: Detail uit de kaart van het patrimonium van landcommanderij Alden Biesen door Antoon van Remoortel (ca. 1665-1668) in opdracht van landcommandeur Edmond Godfried von Bocholtz.

Landcommandeur *Edmond Godfried von Bocholtz* (1657-1690) liet de bovenstaande prekadastrale kaart opmaken (Afb. 15). Hij voerde een indrukwekkende domaniale politiek, die de balije handen vol geld heeft gekost. Het was dus zaak om de inkomsten op te drijven, waartoe een efficiënt goederenbeheer zich opdrong. Deze kaart van de goederen van de landcommanderij *Alden Biesen*, met bijhorend kaartboek, past in dit kader, alsook in een ruimere 17de eeuwse traditie, waarbij tal van religieuze instellingen goederenatlassen begonnen aan te leggen.²⁶

Rondom het waterslot liggen een aantal geometrische tuinen. Perceel “D” wordt in de legger de “Biesencamp” genoemd en omvat onder meer de moestuin van de boerderij en de “hopenhof”.²⁷ Het terrein is leeg op deze kaart. Er zijn geen gebouwen of wegen aanwezig. De boomgaard is in deze tijd beperkt tot de boven de Maastrichterallee gelegen Hertenwei of ‘grote boomgaard’ en een kleinere aan de zuidzijde van het kasteel.

²⁶ Mertens 2005, pp. 111 en p. 158.

²⁷ Allermeersch & Van der Eycken 1989, pp. 23 en 41.

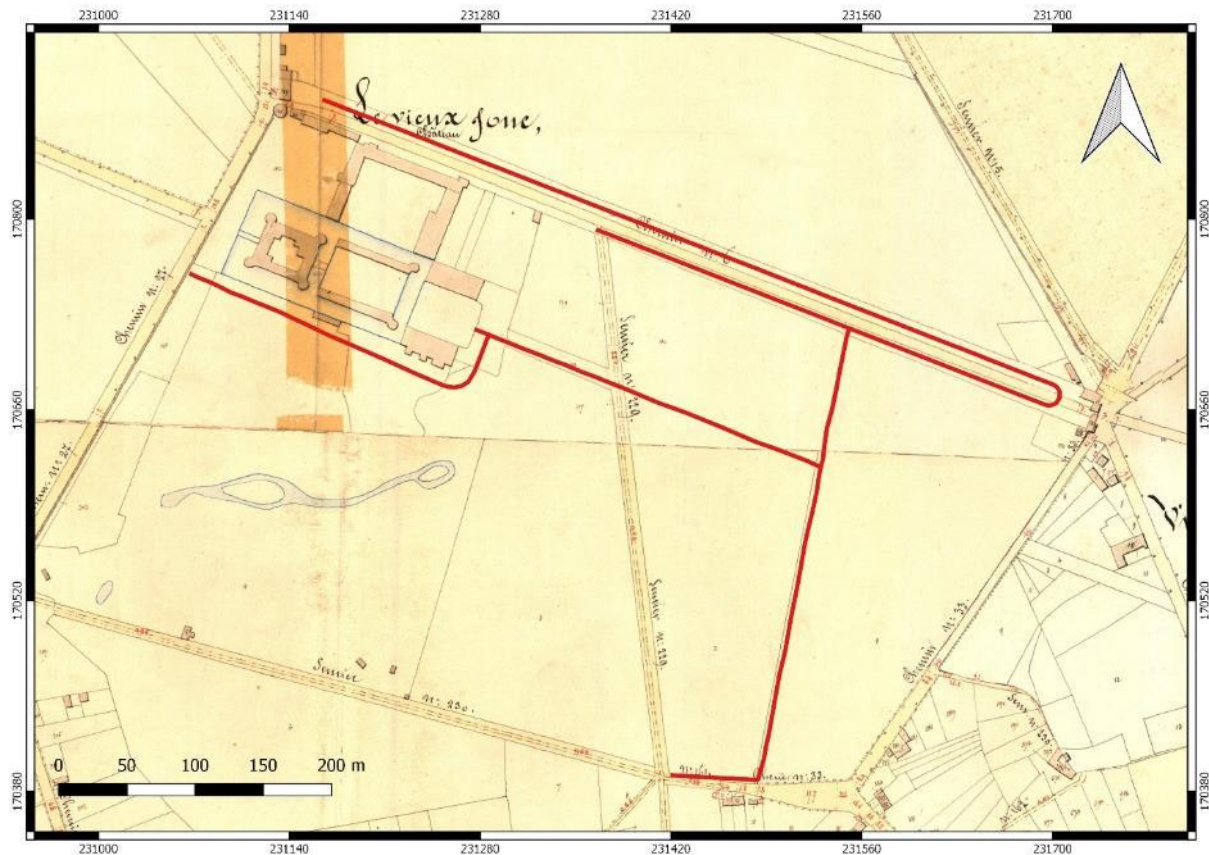

Afb. 16: Detail uit de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden door Ferraris, met schematische aanduiding van het onderzoeksgebied (rood), 1771-1777 (schaal 1.3000)(Bron: Geopunt/QGis).

Op de *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden*, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778) is goed te zien hoe onder landcommandeur *Caspar Anton van der Heyden de Belderbusch* (1764-1780) de nieuwe, symmetrische en open structuur doorgetrokken. Hij liet de gebouwen uit de eerste helft van de 18de eeuw van de oorspronkelijke voorhof afbreken, om ze te vervangen door twee symmetrische, identieke en parallel tegenover elkaar gelegen gebouwen, de tiendschuur en de rijschool (manegehal). In deze periode kreeg ook het kasteel waarschijnlijk zijn definitieve binneninrichting. Een noordwest-zuidoost lopende hoofdas doorsnijdt zowel het kasteel als het voorhof, en zet zich aan twee zijden van het domein verder onder de vorm van kaarsrechte dreven. Deze verbonden het kasteel, niet langer een militaire vestiging, maar veeleer een adellijke lusthof, met bosgebieden waarnaar men kon uitrijden voor jachtpartijen.

De dreven zijn vandaag de dag nog deels bewaard als dreef, maar zijn waar ze niet bewaard zijn, nog duidelijk te herkennen in het landschap. Het meest oostelijke deel van deze zichtas, gelegen tussen de Bosselaar en de Keiberg, en nog duidelijk te herkennen op de *Atlas der Buurtwegen* uit het midden van de 19de eeuw, werd verkaveld en is vandaag bebouwd.

Op de *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden* zijn er net ten zuiden van het waterkasteel symmetrisch aangelegde tuinen te zien, en herkennen we in de ruimere omgeving rond de commanderie met hagen afgeboorde akkers en boomgaarden. Er loopt nu een weg met noordwest-zuidoost oriëntatie tussen de twee percelen die het vroegere open gebied 'kamp' vormden. Waar zich vandaag de dag de Engelse Tuin bevindt, is een op rijen aangelegde boomgaard te herkennen. Aan de rode lijn op de perceelgrens is te zien dat deze met een baksteenmuur omsloten was, net zoals de 'grote boomgaard' ten noorden van de commanderie. Rechts op de kaart zien we voor het eerst een afbeelding van het Apostelhuis, de oostelijke poort van het domein.

Afb. 17: Detail uit de *Atlas der Buurtwegen met schematische aanduiding van het onderzoeksgebied (rood)*, 1841 (schaal 1.7000)(Bron: Geopunt/QGIS).

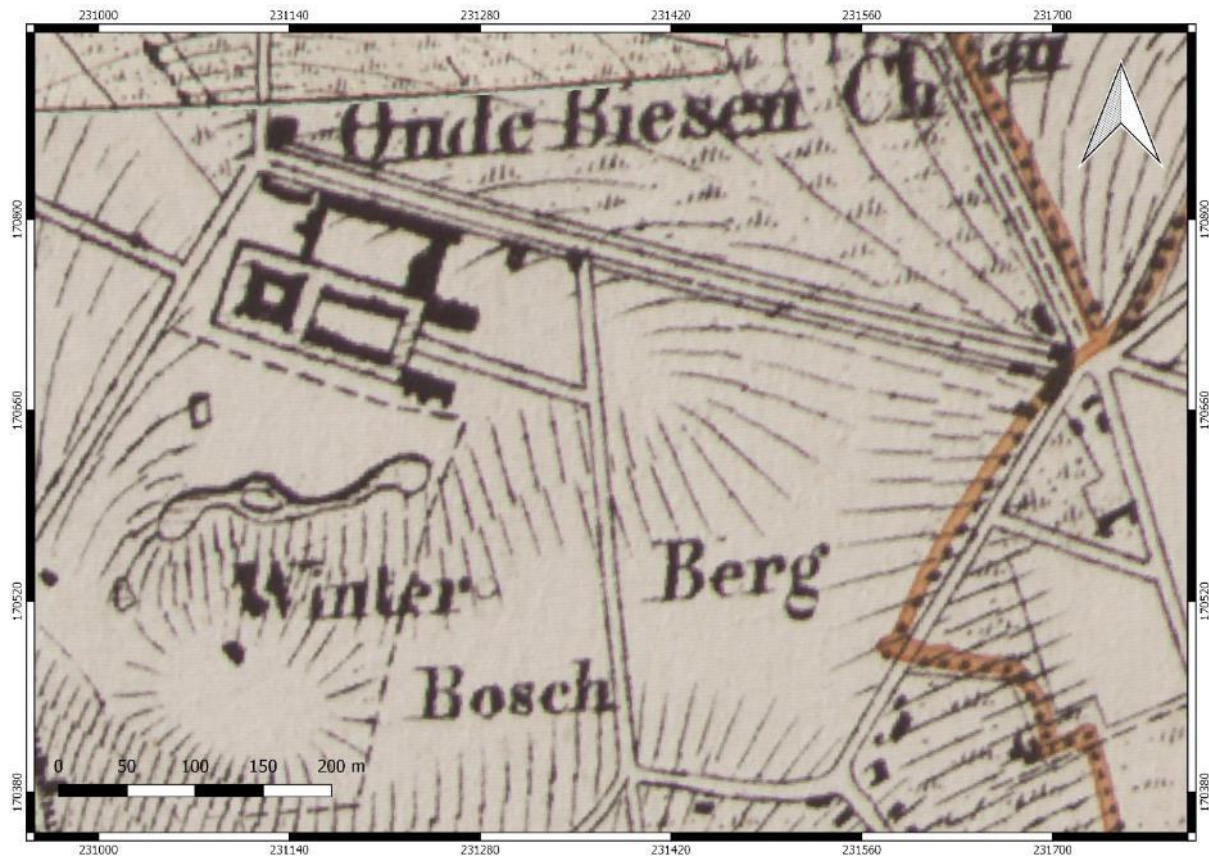
In tussen 1841-49 werd de *Atlas der Buurtwegen* opgemaakt, waarbij de wetgever wilde aanduiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Bedoeling was hierbij een inventarisatie te maken van alle "openbare" wegen en "private wegen met openbare erfdienstbaarheid". De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen (*chemins*) en voetwegen (*sentiers*). Een aantal zaken vallen op aan deze kaart, wanneer we ze vergelijken met de ca. 65 jaar eerder opgetekende Ferrariskaart. De noordwest-zuidoost lopende hoofdas van landcommandeur *Caspar Anton van der Heyden de Belderbusch*, die zowel het kasteel als het voorhof doorsneet, en zich aan twee zijden van het domein verder zette onder de vorm van kaarsrechte dreven, is ter hoogte van de noord-zuid lopende weg door het Kamp volledig verdwenen in oostelijke richting. Tussen de Bosselaar en de Keiberg is het tracé van de voormalige dreef nog te herkennen in de vorm van een langgerekt perceel tussen beide wegen.

Ten zuiden van het kasteel, waar zich op de *Ferrariskaart* nog een ommuurde boomgaard bevond, zien we de Engelse Tuin, die in 1785-1786 werd gerealiseerd door landcommandeur *Franz von Reischach*. De serpentine, een waterpartij met twee eilanden, en de winterhof met twee kleine waterpartijen (als één ovale vijver te zien op de kaart) zijn duidelijk te herkennen.

Op de *Vandermaelenkaart* (1846-1854) zien we in grote lijnen een gelijkaardig beeld. De serpentine is nog goed te herkennen, maar mogelijk begint de aanvankelijk met een open karakter aangelegde Engelse tuin, een meer bebost karakter te krijgen. De zone op het hoogste punt van de tuin, die ooit als 'winterhof' werd aangelegd, zie we nu terug voorzien van het toponiem 'Winter Bosch'

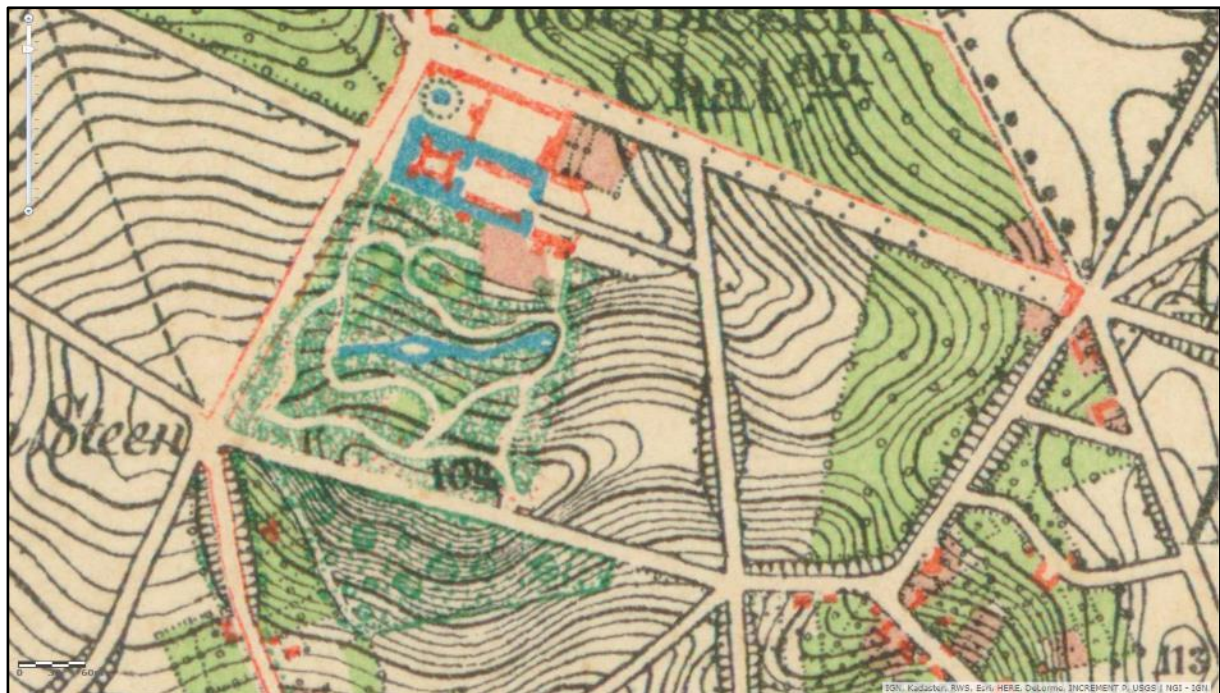
Vanaf 1939 zijn er bomen aangegeven op het onderzoeksterrein. Waarschijnlijk is het terrein eerder al in gebruik als boomgaard maar werd dit niet aangeduid op de kaarten. Na deze datum is er geen water meer te zien in de Engelse tuin. Het westelijke eiland en het omliggende water werden waarschijnlijk opgegeven naar aanleiding van een te onstabiele ondergrond. Dat gegeven werd duidelijk bij het aanleggen van een proefsleuf door de gracht van het eiland, waarbij de sleuf vrijwel onmiddellijk instortte²⁸. Op de orthofoto's uit 1971 en 1995 kan aan de rijen bomen de loop van de vroegere weg nog gezien worden.

²⁸ Mededeling Geert Vynckier (Agentschap Onroerend Erfgoed) op 17 november 2016

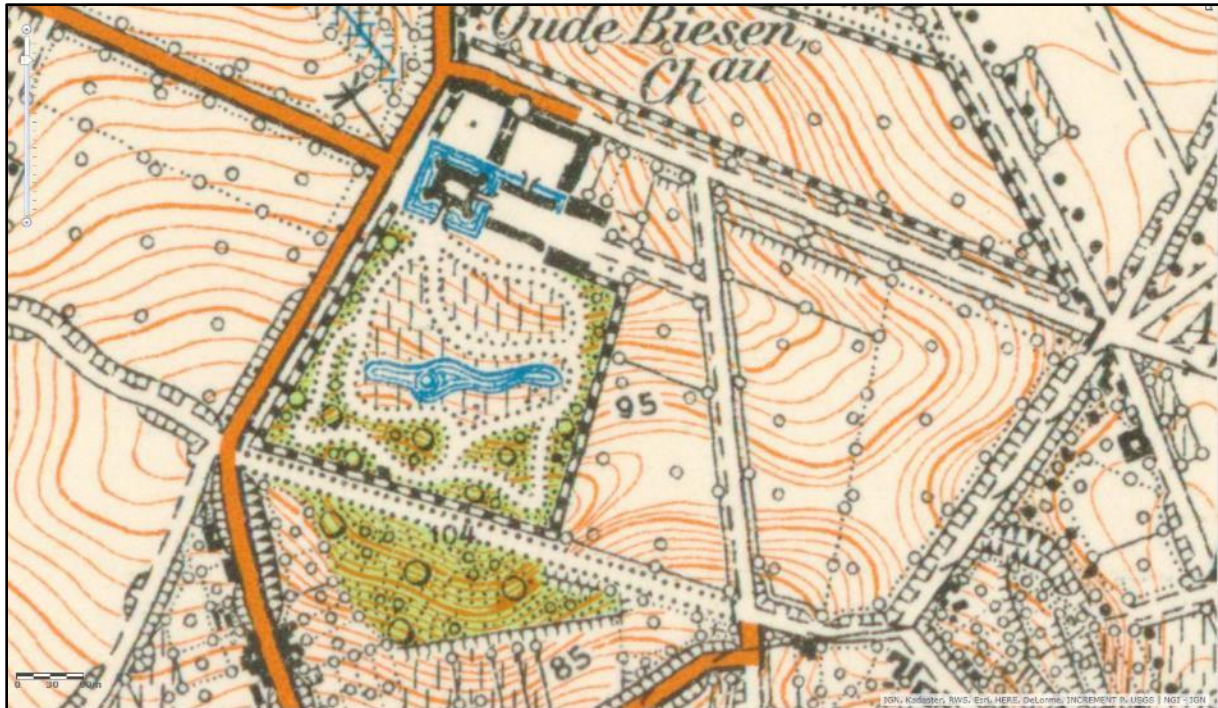
Afb. 18: Detail uit topografische kaart Vandermaelen, 1846-1854 (schaal 1.7000)(Bron: Geopunt/QGis).

De topografische kaart uit 1873 toont een gelijkaardig beeld. De Engelse tuin met waterpartijen en paden zijn mooi aangegeven op deze kaart. Het open veld ten oosten van de commanderij, het 'Kamp' is nog steeds een open veld zonder boomgaard. Tussen de Bosselaar en de Keiberg is het tracé van de voormalige NW-ZO dreef nog te herkennen in de vorm van een langgerekt perceel tussen beide wegen dat opnieuw als weg in gebruik genomen is.

Afb. 19: Topografische kaart uit 1873. (Bron: Cartesius).

Op de kaart uit 1904 zien we dat in het open veld ten oosten van de commanderij, het 'Kamp', omheiningen en fruitbomen verschenen zijn. Vermoedelijk is het gebruik van dit gebied vanaf dit moment niet meer gewijzigd. Ook vandaag doen de boomgaarden in deze zone dienst als weide voor melkvee. Tussen de Bosselaar en de Keiberg is het tracé van de voormalige NW-ZO dreef nu volledig verdwenen. De Engelse tuin met waterpartijen en paden, is mooi aangegeven op deze kaart. Op deze kaart staan alle baksteen tuinmuren erg duidelijk in zwart-wit aangegeven.

Afb. 20: Topografische kaart uit 1904. (Bron: Cartesius).

Afb. 21: Topografische kaart uit 1989. (Bron: Cartesius).

Op de kaart uit 1989 zien we dat de bebossing ter hoogte van de Engelse Tuin veel ruimer staat ingetekend. Het aanwezige pad is eenvoudiger geworden, en de centrale waterpartij is verdwenen. In tegenstelling tot op alle oudere kaarten staat nu een *'Grot van O-L-V van Lourdes'* aangegeven in het park. Het gaat om de artificiële *grotto* uit de Engelse tuin die een nieuwe functie heeft gekregen. Het Kamp staat definitief als boomgaard ingetekend.

Afb. 22: Luchtfoto uit 1947.(Bron: Geopunt).

Op een luchtfoto uit 1947 is een beeld te zien dat in grote lijnen nog overeenkomt met wat op de kaart uit 1904 te zien is. De zuidelijke gevel van het kasteel is nog van een brug en toegang voorzien, en de bijhorende slotgracht lijkt droog te staan. Aan de noordrand van de Engelse tuin, waarin de serpentine echter niet meer te zien is, is een verhard pad gelegen dat aansluit bij de Kasteelstraat aan de westzijde van het domein. Het omliggende landschap is volledig bezet met hoogstamboomgaarden.

Op de luchtfoto uit 1971 zien we de Landscommanderij op het dieptepunt in haar geschiedenis. Het beeld is gemaakt kort nadat een schouwbrand een grote brand veroorzaakte in het kasteel, en zich wegens watertekort (de slotgrachten lagen droog en de oude waterleiding had nauwelijks druk) ongeremd kon verder zetten in alle vier vleugels op het burchteiland.

De enige vestiging van de Teutoonse Orde in West-Europa lag er vóór het moment van de brand ook reeds erg troosteloos bij²⁹. De parken en boomgaarden waren verwilderd, verschillende daken waren ingestort, het oostelijke deel van de Maastrichterallee was begroeid en onbruikbaar als weg, en een deel van de boomgaarden aan de westzijde van de Kasteelstraat waren gerooid en in gebruik genomen als akkertjes en moestuinen van particulieren.

²⁹ *Gazet van Antwerpen*, 10-11 maart 1973, overzichtsartikel.

Afb. 23: Luchtfoto uit 1971, waarop het kasteel zonder daken te zien is. (Bron: Geopunt).

Afb. 24: Ortho Air Belgium uit 1995. De Engelse Tuin is zichtbaar sterk bebost. (Bron: Cartesius).

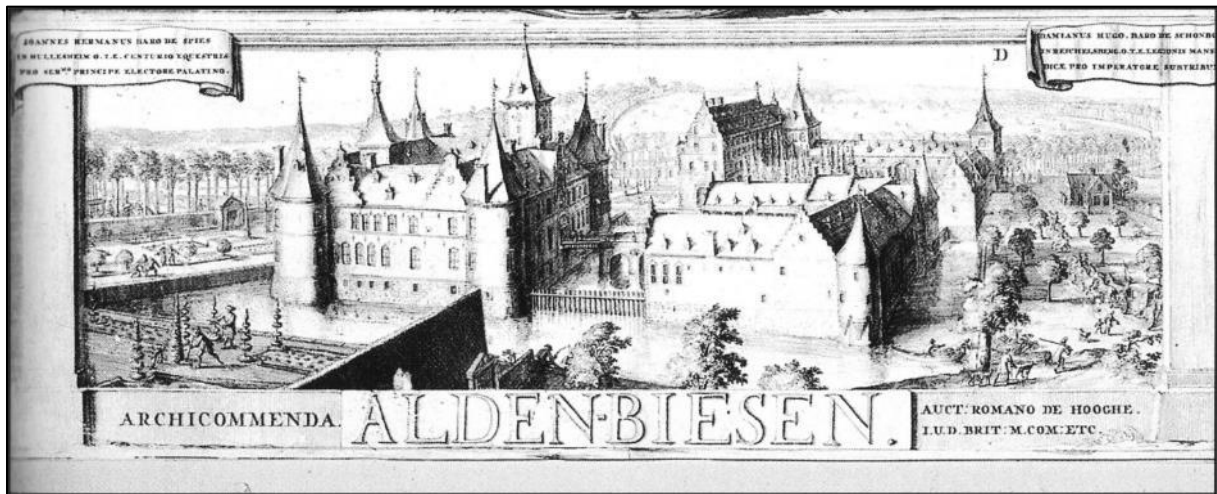
Op de luchtfoto van 1995 is het herstel van het domein ingezet. De grachten voeren terug water, de Franse tuinen werden gereconstrueerd en de Maastrichterallee is terug een statige dreef.

Opvallend is dat het bomenbestand in de boomgaarden is terug gevallen, maar dat de ondertussen 200 jaar oude bomen in de Engelse Tuin een echt bos gevormd hebben.

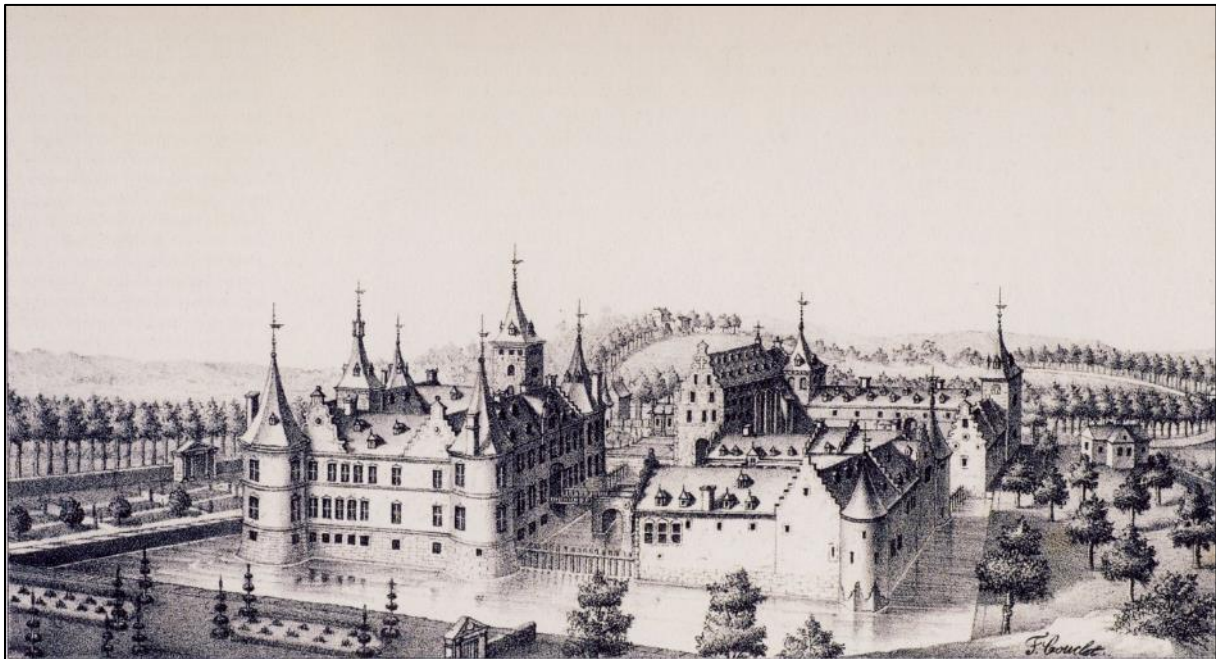
De Belgische staat handhaafde op 5 juli 1971 toch haar principebesluit om Alden Biesen aan te kopen, ondanks de brand eerder dat jaar. De keerzijde van de medaille was de noodzaak om tot een grondige renovatie over te gaan. Die grootscheepse restauratiecampagne en de grensoverschrijdende bestemming maakten het domein sindsdien tot wat het vandaag is: een Europese cultuurcentrum van de Vlaamse overheid³⁰.

³⁰ <http://www.alden-biesen.be/nl/aldenbiesenkasteel/geschiedenis>

1.5 Etsen, tekeningen en plannen

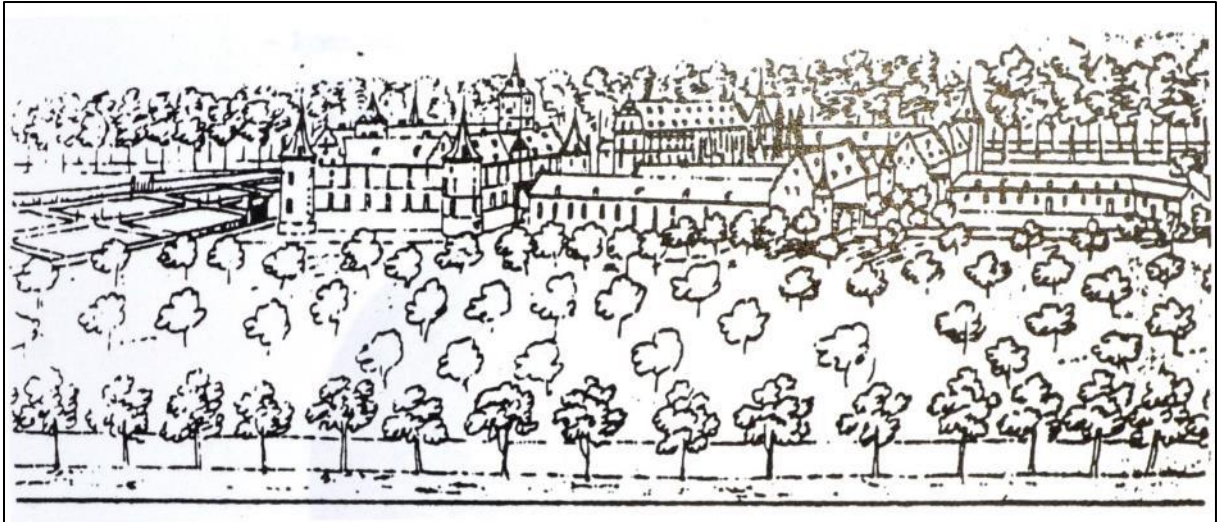

Afb. 25: Ets van Alden Biesen door Romeyn de Hooghe. We zien de zuidzijde van de waterburcht en van de voorhof (ca.1700)(Bron: Wikimedia Commons)

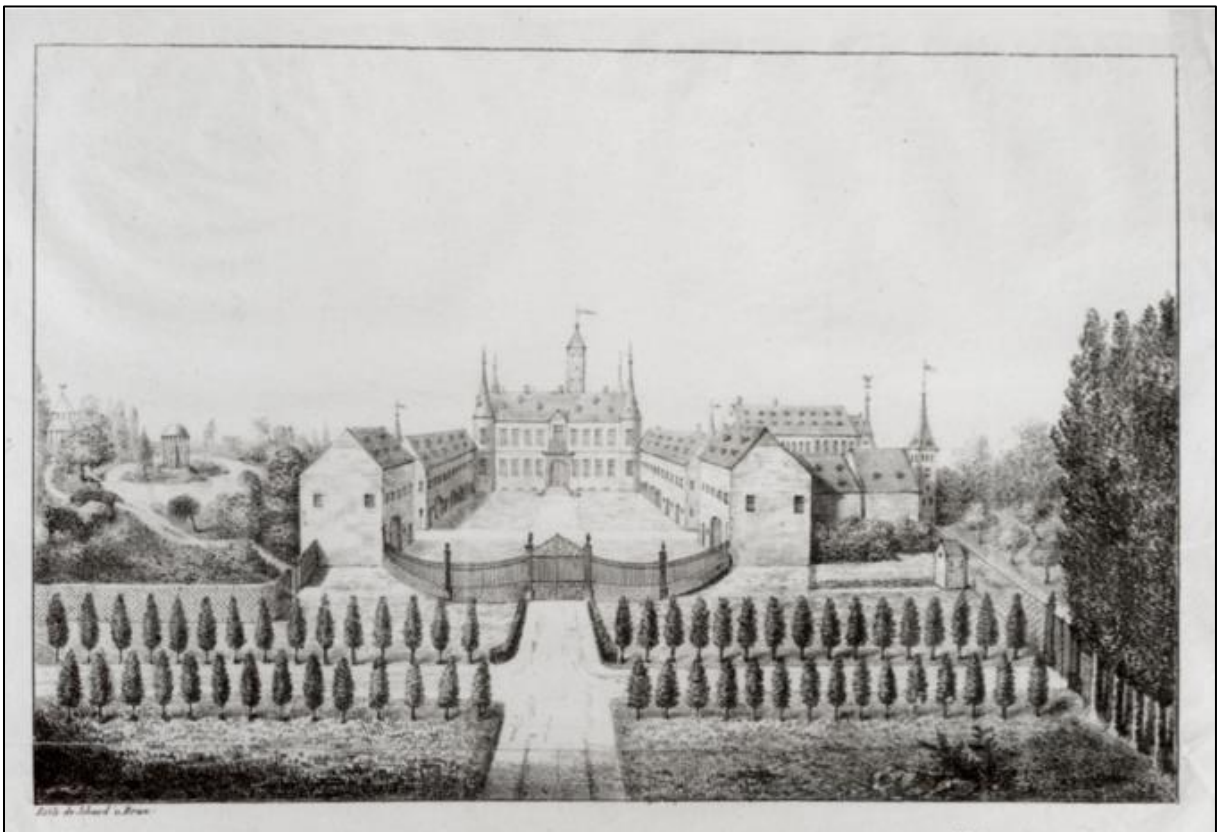
Afb. 26: Ets Alden Biesen 18de eeuw door J. Cremetti. We zien opnieuw de zuidzijde van de waterburcht en van de voorhof. (bron: <http://www.hoeseltvrugger.be>)

Deze prenten met zicht op de westgevel van het kasteel tonen de oorspronkelijke laatgotische vorm (Afb. 25 en 26). Op de prent van *R. de Hooghe* is er een hoge haag te zien in de tuinen ter hoogte van het waterkasteel, net ten westen van een tuinmuur met een portaal dat voorzien is van een driehoekig fronton. Deze haag wordt niet weergegeven op de prent van *J. Cremetti*. Voor de rest zijn er geen opvallende verschillen op te merken tussen deze twee afbeeldingen van het kasteel.

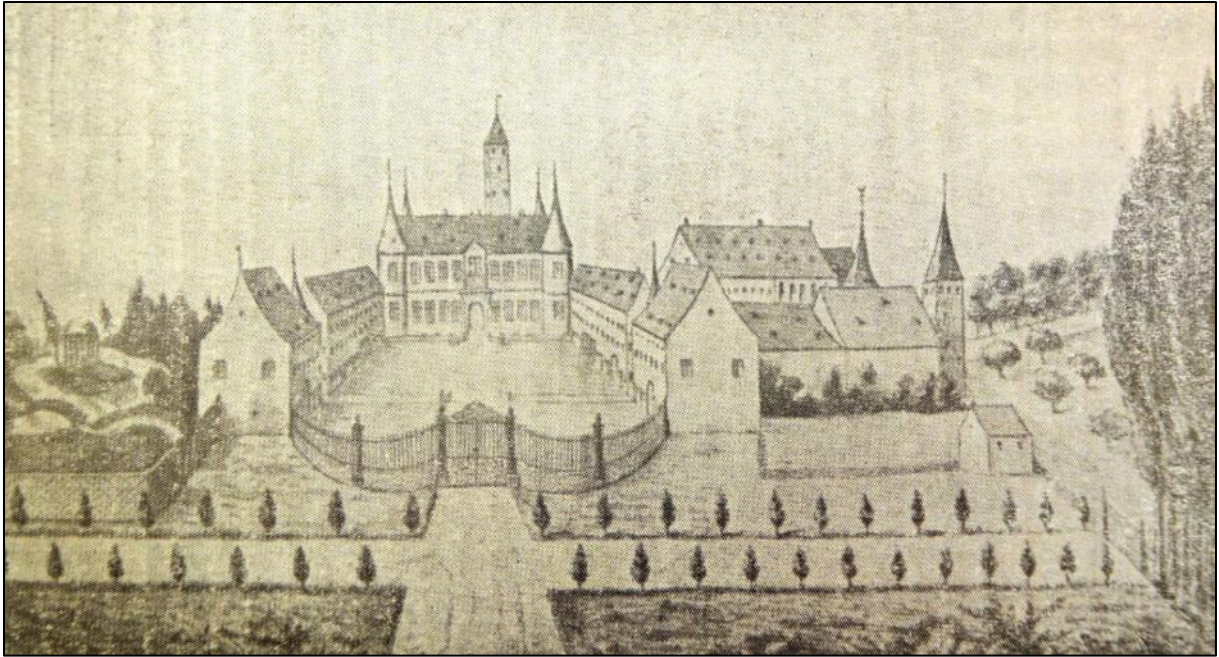

Afb. 27: 'Oude Biesen' naar een tekening van Remacle Leloup ca. 1740. Zicht vanuit het zuiden. (Bron: Wikimedia Commons)

Op de tekening van *Remacle Leloup* is op de heuvel waar later de Engelse tuin verschijnt nog de 'kleine boomgaard' gelegen (Afb. 27). Ten westen van de waterburcht zijn er strak en geometrisch aangelegde Franse tuinen te herkennen. De gebouwen ten oosten van het waterkasteel (brouwerij, wagenhuis, paardenstal) lijken wat uitgerekt weergegeven. Nog verder naar het oosten staan gebouwen getekend die niet thuis te brengen zijn op andere kaarten en prenten.

Afb.28: litho door Jobard uit *Prospectus Guillaume Claes* 1819 (Bron: archief Alden Biesen)

Afb. 29: Gravure Alden Biesen 1826. (Uit: *Alde-Biesen. Voormalige Commanderij der Teutonische Orde in Woord en Beeld* door Jhr. Roelants du Vivier, eigenaar 1964, p26).

De beide gedrukte prenten (afb. 28 – 29) uit de 19de eeuw tonen het kasteeldomein vanuit het zuiden. De tuinmuur is op beide te zien met daarachter op helling met de Engelse Tuin, de Minerva tempel. De prenten komen grotendeels overeen.

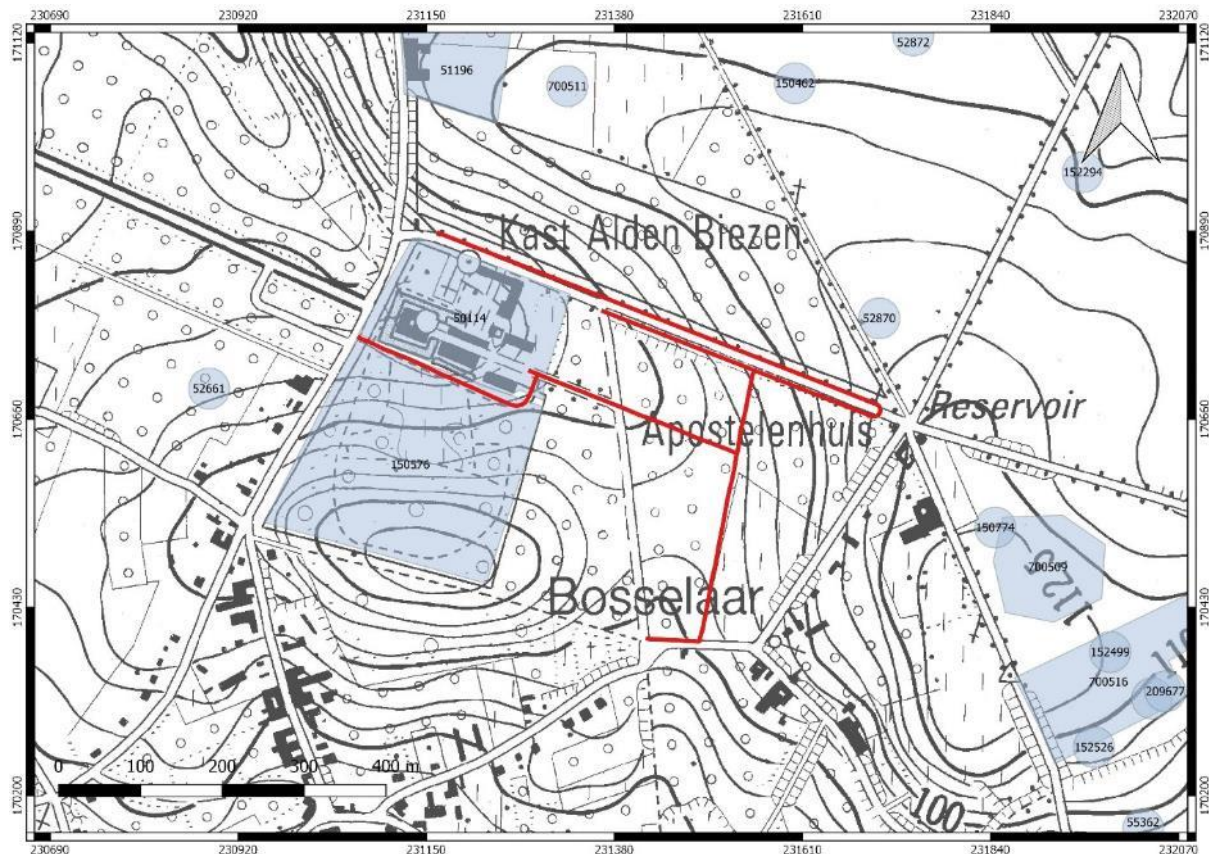
Afb.30: Detail kasteel. Plan Kasteel "Den Ouden Biessen" te Rijkhoven. Opmeting & Waterpassing v/h terrein. 5 mei 1972, door de landmeter expert 1ste klasse A. Troonen (Bron: archief Alden Biesen)

Afb. 31: Detail boomgaarden. Plan Kasteel "Den Ouden Biessen" te Rijkhoven. Opmeting & Waterpassing v/h terrein. 5 mei 1972, de landmeter expert 1ste klasse A. Troonen

Op de opmetingsplannen uit 1972, opgesteld meteen na de aankoop van het domein door de Staat, is te zien dat ten westen van het kasteel, parallel met de slotgracht, in de Engelse tuin een aardeweg liep (Afb. 30). Bij de boomgaarden aan Kamp wordt de loop van de Lindendreef verder gezet door de as tussen twee rijen perenbomen (Afb. 31).

1.6 Eerder archeologisch onderzoek.

Afb. 32: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van de omliggende vindplaatsen en het onderzoeksterrein (rood). (Bron: Geo.onroerendergoed.be/QGIS, dd 29/08/2016, digitaal plan, aanmaakschaal 1.7000)

CAI Locatie 50114: Alden Biesen:

In maart 1972 vond er een eerste archeologisch onderzoek plaats in de kerk, en met oog op het aantreffen van mogelijke overblijfselen van oudere kerkgebouwen.

In 2000 werd ter hoogte van het westelijke uiteinde van de Maastrichterallee, bij de aansluiting met de Kasteelstraat, een kleine sleuf getrokken door het toenmalige *Instituut voor het Archeologisch Patrimonium* (IAP) o.l.v. D. Pauwels, A. Arts en S. Willems n.a.v. rioleringswerken. Hierbij toonde de analyse van de boommonsters en de profielen van de proefsleuf aan dat er een dik ophogingspakket aanwezig is bovenop de moederbodem aan de Maastrichterallee.³¹

De kerk:

In de 1ste helft van de 13de eeuw (1220) zou op deze plaats reeds een kapel gestaan hebben, die verbonden was met de abdij van Munsterbilzen. Op de plaats van de oorspronkelijke kapel werd omstreeks 1300 een kerk opgericht. De uitbouw van kerk en kasteel was het werk van de ridders van de Teutonische Orde die de kerk en de bijhorende goederen als geschenk kregen van de abdis van Munsterbilzen in de 1ste helft van de 13de eeuw, en zich vervolgens te Alden Biesen kwamen vestigen. Rond 1570 was de oude kerk in verval en in 1631 werd ze afgebroken. In 1638 werd het huidige kerkgebouw ingewijd.

Bijgebouwen:

Twee bijgebouwen werden vastgesteld ten noorden van de 14de eeuwse kerk. De funderingen waren hetzelfde opgebouwd als de funderingen van deze kerk. Waarschijnlijk gaat het om afdelingen van het hospitaal. De funderingen waren ook hier opgebouwd uit silex, mergelbrokken en enkele panfragmenten, afgezet met mergelblokken. Er was een vloer van rode tegels. In de gracht, tegenover de zuidelijke toren werd een kleine, vierkante, tufstenen constructie (1,80 m zijde) geregistreerd. Vermoedelijk is het een verzamelput voor water

³¹ Pauwels 2000.

(citerne). Verder werd een gebouw plattegrond bestaande uit een rechthoekige constructie (4,5 x 7,2 m) van mergelstenen aangetroffen. De bevloering en de onderbouw van een pijler (1 x 2,8 m) bleven gedeeltelijk bewaard. De pijler bestond uit ingeheide boomstammen in een omraming van 4 balken.

Er werd ook een alleenstaande woning onderzocht. Een waterbekken (10,5 m diameter) met een opening voor de watertoevoer en voor de afvoer werd geregistreerd. De vloer bestond uit 3 lagen bakstenen in roze mortel en lag boven op 2 à 5 cm dikke groene laag. Een omringend muurtje was eveneens uitgebouwd uit bakstenen in roze mortel. Er werd een vullingspakket bovenop de moederbodem vastgesteld.

Het kasteel:

De funderingen van het huidige kasteel werden onderzocht, meer bepaald van de noordtoren, de noordelijke kelders en de ridderzaal. De bakstenen muren steunden op een laag tufsteenblokken die op horizontale balken geplaatst waren, deze stonden op schuine balken, ondersteund door ingeheide palen. In één van de torens werd de oorspronkelijke bouwlaag teruggevonden met allerlei scherven, onder andere Raerens steengoed (1500-1550), dit stemt overeen met algemene stijlkenmerken in de oudste delen van het gebouw, laat-gotiek). Een in situ bewaarde laag bevatte aardewerk uit de periode 1300-1375. Mogelijk zijn deze scherven getuigen van de stichtingsjaren van de landcommanderij (ca. 1322). Verder werden muurresten onder het plein van het huidige kasteel onderzocht. Het gaat om een onderkeldering of eventueel een ondergronds galerijtje. In de smidse stootte men op een stuk muur dat ouder is dan het gebouw, waarschijnlijk de resten van het primitief kasteel. Er werd een laag in situ geregistreerd met scherven uit Schinveld-Brunssum.

CAI Locatie 150576: Engelse tuin Alden Biesen

Onder landcommandeur *Franz Johann Nepomuk von Reischach* vond (tussen februari 1786 en maart 1787) de aanleg van de 'Neue Garten' plaats, een Engelse Tuin naar een ontwerp van de Dinantse architect *Ghislain-Joseph Henry* (1754-1820). Het gaat om een landschappelijke tuin van bijna 7 ha oppervlak, met als typische tuinornamenten o.a. een Minervatempel, een Chinese tempel, een artificiële grot, een langgerekte waterpartij met twee eilanden, een hermitage met een strodak, 2 broeikassen, 'Tartaarse' huizen en 2 bruggen.

De tuin was ommuurd. Er liep een riviertje (serpentine, langgerekte waterpartij) doorheen met 2 eilandjes en bevatte talrijke in- en uitheemse planten, en golvend uitgelegde paden. Vanaf WO I evolueerde de Engelse tuin tot een enigszins verwilderd parkbos. In 2007 voerde Geert Vynckier onder advies van Brian Dix en Herman Vanden Bossche, voorafgaand aan een grondig terugnoeien van jong hout in het oorspronkelijke park, een onderzoek uit naar de ligging en opbouw van de paden van de oude Engelse tuin. Het onderzoek vond plaats als een vooronderzoek, ter ondersteuning van een eventuele verdere restauratie van de Engelse Tuin.³² Na het vooronderzoek kon worden geconcludeerd dat de tuinaanleg uit het einde van de 18de eeuw nog in hoge mate aanwezig is in de nu dicht begroeide parktuin, en zich na een verder en meer doorgedreven tuinonderzoek goed zou laten reconstrueren.³³

CAI Locatie 51196: Rentmeesterij:

Dit monumentaal Relict uit de Late middeleeuwen bestaat uit een alleenstaand huis, namelijk een herenwoning met boerderij. Het betreft de rentmeesterij van *Alden Biesen*, welke zich ca. 500 meter in noordelijke richting bevindt. Deze is beschermd en wordt momenteel grondig gerestaureerd.³⁴

CAI Locatie 52870: Notendreef II te Martenslinde:

Uit de Nieuwe Tijd werden bij metaaldetectie in 2007 en 2009 musketkogels, een munt (een liard Maria Theresia 17xx) en percussiekogels aangetroffen. In 2009 werd de vondst gemeld aan *Zolad*³⁵ door David Stulens.³⁶

³² <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/50114>; Lux en Thijsen 1977, pp. 107-110; Lux 1978, p. 18; Roosens 1980, p. 17; Matthys 1972, pp. 24-25; Van den Bossche 2010, pp. 124-126.

³³ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/150576>; Dix et al 2007; Dix et al 2013

³⁴ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/51196>

³⁵ De huidige Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Dienst (IOED) Haspengouw en Voeren

³⁶ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/52870>

CAI Locatie 150774: Bosselaar IV te Kleine-Spouwen:

Deze vindplaats is gelegen op de akkers achter het kasteelcomplex van *Alden Biesen*. De akker ligt aan de linkerkant van de Frans Vangronsvelddeef richting apostelhuis. Een mogelijk heiligenbeeldje uit vermoedelijk koper werd hier gevonden. Het staat op een sokkeltje wat de indruk wekt dat het ooit gemonteerd was op een ander object of diende als een soort van gewichtje. Het is ca. 5,5 cm hoog. Deze vondst werd in 2010 via een digitaal vondstmeldingsformulier gemeld door *Tim Philtjens*.³⁷

CAI Locatie 700509: Bosselaar III (B1) te Kleine-Spouwen: Ouden Biezen veld:

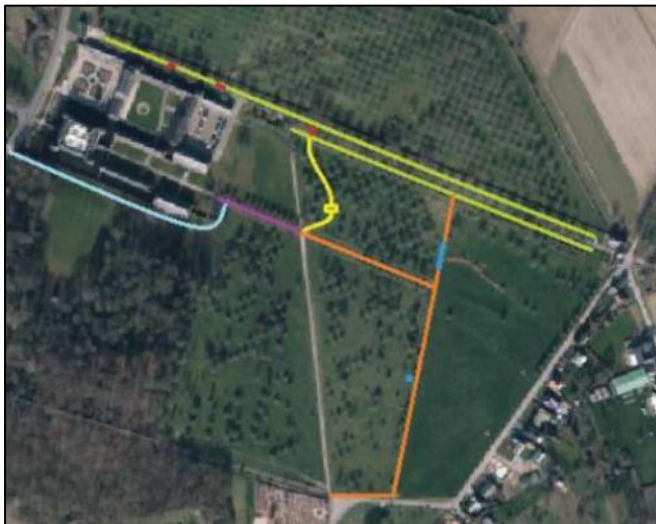
Deze vondsten staan in relatie met CAI 700516 en CAI 700511. Er vonden op deze locatie verschillende velprospecties plaats. In 1994 door *A. Schouterden* en *G. Messiaen*, op een niet gekende datum door *J. Gonnissen* en in 1997 door *M. Duurland*. Deze leverden vondsten uit de metaaltijden en Romeinse tijd op. Er werd een concentratie (ca. 50 x 50 m) aan Romeinse dakpanfragmenten en scherven aangetroffen, 1 zilveren denarius (*Commodus* of *Gordianus*) uit de midden Romeinse tijd, 3 scherven uit de metaaltijden en fragmenten van glazen armbanden uit de midden ijzertijd.³⁸

CAI Locatie 700516: Bosselaar I te Kleine-Spouwen: Groenen gracht:

In 2005 werd een vondstmelding van *Luc Meyers* door provincie Limburg doorgegeven aan CAI. De vondsten bestaan uit een lepelfibula, een fibula met wieltjes en een fibula met open sluitstuk uit de 1ste eeuw na Chr., Romeinse dakpannen, aardewerk en een fragment bronsbeslag.³⁹

CAI Locatie 700511: Op de Dertien Bunders te Rijkhoven:

Een vondstmelding werd gedaan door *M. Hauben* betreffende een zilveren munt van *Domitianus* uit de midden Romeinse Tijd.⁴⁰

1.7 Beschrijving van de geplande werkzaamheden

Dit onderzoek gaat op het terrein bestaan uit in een werfbegeleiding bij de aanleg van een aantal nieuwe en vernieuwde wandel –en fietspaden in het omliggende groengebied, horende bij het historische domein van de landcommanderij *Alden Biesen*. Via het bureauonderzoek wordt bepaald welke zones hierbij gevoeliger zijn voor archeologische sporen, en waar het risico bestaat dat de werken nog onverstoord moederbodem (met potentieel archeologische sporen) zou raken. Het is dus van belang om voorafgaand ook zicht te krijgen op de locaties waar de werken worden uitgevoerd, de wijze waarop de werken worden uitgevoerd en de diepte van de individuele bodemingrepen.

Afb.33: Overzicht van alle geplande werkzaamheden. Blauw: pad aan de Engelse tuin; groen: herstellingen Maastrichterallee; geel: vlonder pad in de boomgaard; paars: Lindendreef; oranje: fietspad door het Kamp.

³⁷ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/150774>

³⁸ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/700509>; Bonnie 2009, p. 122.

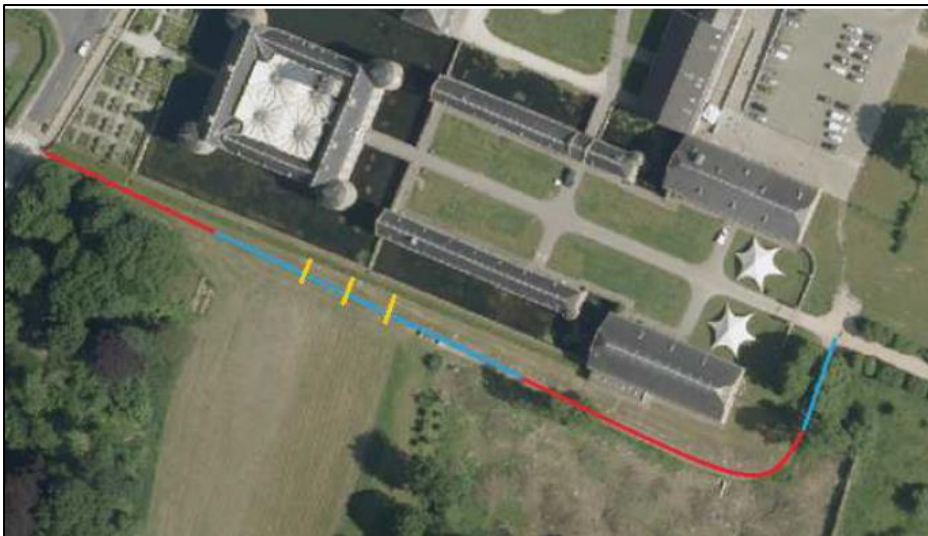
³⁹ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/700516>; Bonnie 2009, p. 122.

⁴⁰ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/700511>; Bonnie 2009, p. 121.

De werken zijn in vijf onderdelen uit te splitsen:

1) Pad aan de noordzijde van de Engelse tuin

De bestaande en slechts gedeeltelijk aanwezige (oost-zijde) verharding wordt weggenomen. Ook de kunststof grasroosters, waaruit het verdere verloop van het pad bestaat in de richting van de toegangspoort aan de Kasteelstraat, worden weggenomen. Er wordt een baanbed met een gelijkmatige, rechte helling aangelegd tussen de twee toegangspoorten van de Engelse tuin, zijnde tussen de toegangspoort aan de Kasteelstraat aan de westzijde en de aansluiting op de gekandelaberde lindendreef aan de oostzijde. Om een gelijkmatig hoogteprofiel te realiseren zal op plaatsen bodem afgegraven worden maar op andere plaatsen moet ook een lichte ophoging van het baanbed gerealiseerd worden. De zones waarin het baanbed ca. 40 cm dient te worden verdiept staat op de luchtfoto aangegeven in het rood. De nominale dikte van de af te graven laag tot het baanbed bedraagt 39 cm. De bovenste bodemlaag met een dikte van gemiddeld 5 cm, en met inbegrip van de eventuele zoden wordt eerst afgegraven, om vervolgens het baanbed te realiseren. De totale lengte van het porfierpad in de Engelse tuin is 111,25 m. De breedte is 3,5 m. Daarnaast worden er aan weerszijden van het porfierpad twee halfverharde stroken aangebracht met gerecupereerde grasroosters van een afzonderlijke breedte van 0,5 m.

Afb.34: Positie van porfier pad in de Engelse tuin met geplande ophoging (blauw) en geplande afgraving (rood). Oranje lijnen komen overeen met positie drainagebuis.

2) De lindendreef

De bestaande verharding en een betonplaat aan de doorgang naar de parking worden, samen met het onderliggende puinbed weggehaald, en de lindendreef wordt aangelegd als een porfier pad binnen nieuwe boordstenen. Het gaat hier louter om wegeniswerken waarbij geen bodemingrepen voorzien zijn die dieper zijn als de bestaande wegkoffer.

3) Pad in de boomgaard van het Kamp.

Voor het deel van het pad dat in het verlengde van de lindendreef verder loopt in zuidoostelijke richting, is weinig verhoging van het bed nodig, gezien het pad hier op de locatie van de historische dreef komt te liggen. Voor het vervolg in zowel noordelijke als zuidelijke richting, loopt het nieuwe pad tegen de perceelscheiding (herkenbaar aan de prikkeldraad). De dreef is nog als een landschapsreliëk aanwezig in het huidige microreliëf. Om een gelijkmatig hoogteprofiel te realiseren zal op plaatsen bodem afgegraven worden maar op andere plaatsen moet ook een lichte ophoging van het baanbed gerealiseerd worden.

Afb.35: Overzichtskaart van de inrichtingen in de boomgaard van het Kamp. Het traject van het gestabiliseerde porfier pad wordt weergegeven met behulp van een rode lijn.

Afgraving wordt verwacht bij de aansluiting met de Maastrichterallee. Verder wordt verwacht dat over het gehele tracé van het pad, de graszoden worden weggenomen, en vervolgens het baanbed van een geotextiel wordt voorzien.

Hierop wordt een stabiel ophogingspakket aangebracht, waarop het pad zelf wordt afgewerkt, eveneens in porfier. Aan beide zijden van de ophoging zal met teelaarde een afschuining naar het maaiveld worden aangewerkt. De breedte van het gestabiliseerd porfier pad in de boomgaard van het Kamp bedraagt 1,8 m. De breedte van de koffer bedraagt 2,2, m. De totale lengte van het porfier pad in de boomgaard bedraagt 535 lopende meter.

4) Vlonder pad in de boomgaard van het Kamp.

In het deel van de boomgaard op het Kamp die het dichtste bij het kasteeldomein gelegen is, wordt een beleavingsboomgaard uitgewerkt. Hiervoor wordt zwevend boven het gras, tussen de bomen een houten vlonder pad aangebracht. Voor de plaatsing van dit pad worden geen graafwerken voorzien. De houten paaltjes waarop het pad ligt, worden machinaal in de grond geheid.

Afb.36: voorbeeld van een gelijkaardig vlonder pad tussen bomen.

Afb.37: Overzichtskaat van het aan te leggen integraal toegankelijk pad

5) Het verwijderen van een kasseistrook in de Maastrichterallee, en het herstellen van de fietspaden.

De bestaande verharding van de fietspaden wordt weggehaald, en wordt opnieuw aangelegd als een erosiebestendige betonstrook. Het gaat hier louter om wegeniswerken waarbij geen bodemingrepen voorzien zijn die dieper zijn als de bestaande wegkoffer.

1.8 Synthese en onderzoeksvragen

Bij het bureauonderzoek dienden volgen onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- **Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?**

De gekende archeologische gegevens konden worden gehaald uit de Centraal Archeologische Inventaris. De gekende indicatoren bestaan uit de kerk, het kasteel en bijgebouwen, met daarnaast het Engels park. Buiten behalve de CAI nummers die verbonden zijn met de monumentale en archeologische resten van de Landcommanderij werden er enkele losse vondsten daterend uit de metaaltijden, Romeinse tijd en Nieuwe tijd geregistreerd in de onmiddellijke nabijheid van het kasteeldomein. De gekende historische gegevens hebben hoofdzakelijk betrekking op het kasteel en de kerk van de landcommanderij. Deze bestaan uit historische kaarten, plannen, etsen, gepubliceerde onderzoeksrapporten en literatuur en tekeningen. Verder kon een beknopte geschiedenis van de landcommanderij worden teruggevonden op de inventaris onroerend erfgoed, via online verzamelingen van historische kaarten en in het archief van *Alden Biesen*.

- **Welke info is er nog te vinden over de huidige bebouwing of voormalige constructies op het terrein?**

Wanneer we de twee zones bekijken waar effectief bodemingrepen gaan plaats vinden, kunnen we het volgend concluderen:

- Het onderzoeksgebied in de boomgaarden aan het Kamp lijkt op basis van de bronnen doorheen heel de geschiedenis onbebouwd, en vermoedelijk ook bewust 'open' gehouden doorheen het grootste deel van de geschiedenis. Pas aan het begin van de 20ste eeuw lijkt het volledige Kamp tot een weide met hoogstamboomgaard te zijn omgevormd. Wel liep er vanaf de grootschalige bouwwerken door landcommandeur *Caspar Anton van der Heyden de Belderbusch* (1764-1780) een weg van het kasteeldomein naar het zuidoosten, in het verlengde van de Lindendreef. De naam Kamp wordt in verschillende literaire bronnen gelinkt aan het feit dat deze locatie tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740 -1748) als kampplaats werd gebruikt, maar de term komt al eerder voor, en kan andere betekenissen gehad hebben.

- De Engelse tuin werd op de locatie waar het nieuwe pad zal worden aangelegd vooraf gegaan door een kleine geometrische Franse tuin, verdeeld in vierkante perken, en omgeven door een ommuurde hoogstamboomgaard ('kleine boomgaard'). Na de aanleg van de Engelse tuin wordt op het plan van Hansen een gebouw ingetekend aan de noordwest zijde van de tuin, ter hoogte van de huidige toegang vanaf de Kasteelstraat (afb.14). Op historische kaarten is te zien dat ten minste vanaf 1904 een via een brug te bereiken toegang in de zuidgevel van de waterburcht in gebruik was. Hier loopt duidelijk zichtbaar op de luchtfoto uit 1947 een verharde weg naartoe, die een bocht maakt ter hoogte van de brug.

In de jaren 1930 werden verschillende bijgebouwen op de kasteelhoven die '*geen historisch karakter hadden*' afgebroken. Met het gerecupereerde bouw materiaal en puin, waartussen zich wel degelijk historisch bouw materiaal bevond, restaureerde men de brug tussen het kasteel en de binnenhof. Daarbij werd ook de gracht zoveel mogelijk in haar primitieve toestand teruggebracht. Het bouwafval van bakstenen, stenen en pannen diende voor het verharderen van de wegen. Mogelijk is de verharding die te zien is op de luchtfoto van 1947 hier onder te brengen (*infra*).

- **In welke mate verstoren de geplande werken archeologisch erfgoed?**

Er kunnen resten verwacht worden van het gebouw 'D' dat op het plan van Hansen (afb.14) werd ingetekend aan de noordwest rand van de Engelse tuin. Helaas kon de betekenis van de letter 'D' op het plan niet meer nagegaan worden. De legende werd niet terug gevonden. Voor de rest van het tracé van het pad kunnen sporen van verharding die werd aangebracht tussen 1873 en 1947 in verband met een nieuwe toegang tot de waterburcht worden aangesneden. Ook sporen van de oude Franse tuinen, die de Engelse tuin vooraf gingen zijn niet uit te sluiten.

In de boomgaard aan het Kamp kan kunnen sporen van meerdere militaire legerkampplaatsen tussen de Oostenrijkse Successieoorlog (1740 -1748) en de Tweede Wereldoorlog aangetroffen worden, voor zo ver deze zichtbaar zouden zijn bij de erg beperkte ontgravingsdieptes.

De nominale dikte van de af te graven laag tot het baanbed van de nieuwe paden bedraagt 39 cm. De bovenste bodemlaag met een dikte van gemiddeld 5 cm, en met inbegrip van de eventuele zoden wordt eerst afgegraven, om vervolgens het baanbed te realiseren. De totale lengte van het porfier pad in de Engelse tuin is 111,25 m. De breedte is 3,5 m. Daarnaast worden er aan weerszijden van het porfier pad twee half verharde stroken aangebracht met gerecupereerde grasroosters van een afzonderlijke breedte van 0,5 m.

De breedte van het gestabiliseerd porfier pad in de boomgaard van het Kamp bedraagt 1,8 m. De breedte van de koffer bedraagt 2,2 m. De totale lengte van het porfier pad in de boomgaard bedraagt 535 lopende meter.

- **Wat zijn de gegevens over de opbouw en diepteligging van het archeologisch leesbaar niveau via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen, en dan met name de CAI locaties 50114 en 150576?**

Bij het boor - en sleuvenonderzoek aan de Maastrichterallee in 2000 toonde de analyse van de boormonsters en de profielen van de proefsleuf aan dat er een dik opvullingspakket aanwezig is bovenop de moederbodem.⁴¹

We gaan er echter niet van uit dat deze situatie vergelijkbaar is met de zone van de Engelse Tuin, waar de historische tuinaanleg, en vervolgens parkaanleg, het landschap in de huidige vorm hebben gebracht. De bodemopbouw, met mogelijk afgraving of ophoging van het maaiveld in het verleden, kan ter hoogte van de inplanting van het nieuwe pad niet voorspeld worden.

In de boomgaard op het Kamp lijken zich geen sterke terreinwijzigingen te hebben voorgedaan. Het eerste leesbare archeologische vlak kan meteen onder de teelaarde verwacht worden. Gezien nergens op historische kaarten of luchtfoto's aanwijzingen voor het gebruik van deze zone als akker kunnen gevonden worden, kunnen we er van uit gaan dat het Kamp nooit werd geploegd door middel van moderne landbouwmachines. De bouwvoor zou dus beperkt kunnen zijn tot slechts 15-30 cm teelaarde.

- **Welke onderzoeksvragen moeten bijkomend bij de archeologische begeleiding beantwoord worden?**
 - o Zijn er bij de archeologische begeleiding sporen vastgesteld? Zijn de sporen natuurlijk en/of antropogeen, wat is hun aard, en wat is hun bewaringstoestand?
 - o Kunnen op basis van vondstmateriaal, oversnijdingen en/of vulling uitspraken gedaan worden over de datering en de onderlinge fasering van de aangetroffen sporen?
 - o Kunnen er op basis van de aard van de contexten en/of het vondstmateriaal uitspraken gedaan worden over de relatie van de sporen met de gekende historische gegevens voor het projectgebied? Kunnen ze een interpretatie of duiding krijgen?
 - o Kan er voor deze vindplaats het principe van behoud in site nagestreefd worden. Zoja, aan welke randvoorwaarden dient voldaan te worden?
- **Welke concrete opties kunnen er genomen worden in functie van de begeleiding van de werken? Wat is de te volgen strategie tijdens de begeleiding?**

In overleg met de aannemer 'Slegers Algemene Aanneming & Tuinbouw', worden de delen waar uitgravingen plaats vinden in functie van de aanleg van de paden gecontroleerd en, indien zich sporen zouden voordoen, geregistreerd en afgedekt.

⁴¹ Pauwels 2000 .

2. Archeologische begeleiding

2.1 Doelstelling

De archeologische begeleiding had tot doel om op de locaties waar de bodemingrepen werden voorzien (*supra*) die mogelijk de moederbodem zouden raken, of ter hoogte van de Engelse tuin, de historische tuininrichting zouden raken, te controleren op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed. Indien archeologische sporen zouden worden aangetroffen, diende deze te worden geregistreerd, en indien behoud in situ niet mogelijk zou zijn, te worden opgegraven. Indien behoud in situ wel mogelijk zou zijn, dienden de sporen te worden afgedekt met geotextiel, onder begeleiding van een archeoloog. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe verhoudt de site zich in zijn ruimere omgeving met betrekking tot de onderzochte periode(s).
- Kunnen de gegevens uit de bureaustudie(fase 1) bijgesteld worden?

2.2 Verloop

De archeologische begeleiding werd uitgevoerd door *Elke Wesemael, Lies Dierckx, Sebastiaan Augustin* en *Joris Steegmans* (digitale topografie, ARON bvba) tussen 21 september en 17 oktober 2016.

2.3 Methodiek

De archeologische begeleiding diende conform de *Bijzondere Voorwaarden* volgende te realiseren:

- Het archeologisch erfgoed registreren/opgraven en de eventuele resten die nog in situ bewaard kunnen worden afdekken onder begeleiding van een archeoloog.

Alle tijdens de begeleiding van de werken aangetroffen sporen, werden handmatig schoon gemaakt, gefotografeerd, beschreven, digitaal ingetekend, en van absolute hoogtes voorzien (*Lambert 72*) met behulp van een *gps*-toestel. Met oog op bewaring in situ werden de sporen nog extra afgedekt met geotextiel voor het terug ophogen met aarde en stabilisé, als aanleg van de koffer voor het pad. Bij de uitwerking van het onderzoek werd een databank opgesteld met een fotolijst en spoorbeschrijvingen⁴² Tevens werd een georeferentieerd overzichtsplan opgemaakt met daarop de situering van de sporen.⁴³

⁴² Bijlage 4 en Bijlage 5

⁴³ Bijlage 6

2.4. Onderzoeksresultaten

2.4.1 Gaafheid van het terrein

De zone waar graafwerken plaats vinden bij de aanleg van het pad aan de noordzijde van de Engelse Tuin, heeft in het verleden ongetwijfeld waar de historische tuinaanleg, en vervolgens parkaanleg, het landschap in de huidige vorm hebben gebracht. De gaafheid van de bodem, met mogelijk afgraving of ophoging van het maaiveld in het verleden, kan ter hoogte van de inplanting van het nieuwe pad niet voorspeld worden.

In de boomgaard op het Kamp lijken zich geen sterke terreinwijzigingen te hebben voorgedaan. Het eerste leesbare archeologische vlak kan meteen onder de teelaarde verwacht worden. Gezien nergens op historische kaarten of luchtfoto's aanwijzingen voor het gebruik van deze zone als akker kunnen gevonden worden, kunnen we er van uit gaan dat het Kamp nooit werd geploegd door middel van moderne landbouwmachines. De bouwvoor zou dus beperkt kunnen zijn tot slechts 15-30 cm teelaarde.

2.4.2 Archeologische sporen en vondsten

2.4.2.1 Engelse tuin

Het bestaande pad bestond aan de noordzijde van de Engelse tuin, parallel aan het kasteel en manege, maar ter hoogte van de zuidwest toren en de aanliggende noord-zuid beuk van de waterburcht uit graszonden, verstevigd door middel van kunststof roosters die werden ingedrukt in de zode. Bij de aanleg van het nieuwe voetpad, na wegnemen van de zoden en een verdieping van het aanleg bed van ca. 40 cm, werd op deze locatie, een vrij wanordelijk aangelegde kasseiweg onder het bestaande pad aangetroffen (Afb. 42, A).

Vermoedelijk start deze verharding aan het hek aan de Kasteelstraat. Een deel van ca. 2 m lang werd bij het verdiepen net door de graafmachine geraakt, en door de archeologen bloot gelegd en schoongemaakt. Dit ter hoogte van de toren van het waterkasteel. In het opgehoogde deel kon de noordrand van het pad worden vastgesteld. De zuidrand zit in de berm van het voetpad. De verharding bestaat uit natuursteen, voornamelijk uit kasseien (liggend op hun zij en niet meer in verband) maar ook uit Maaskeien, een silexknol, een paar mergelbrokken en een paar grotere fragmenten Doornikse en Naamse kalksteen (bouw materiaal). Dit doet vermoeden dat het gaat om recuperatiesteen en dat er hier beter gesproken wordt van een verharding dan van een weg.

Afb. 38: Situering spoor S1: verharding van recuperatiesteen.

Afb. 40: spoor S1

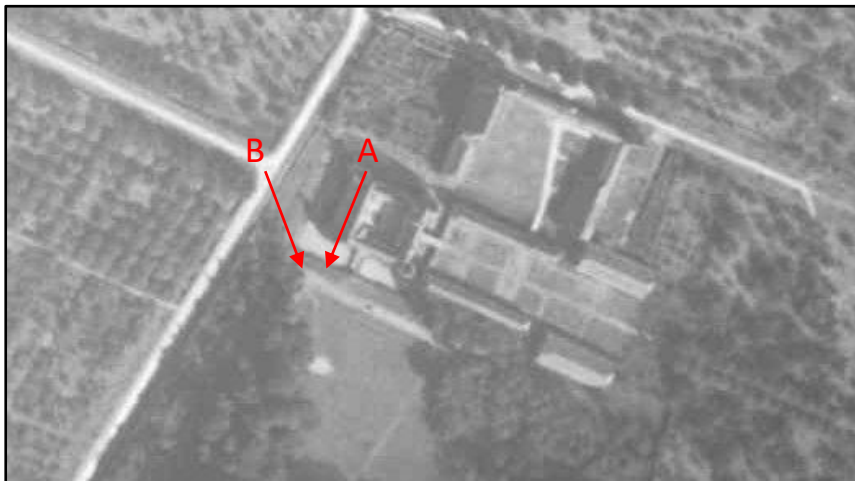
Afb.41: zicht vanuit het westen op deel kasseiweg in verband.

Een twintigtal meter verder in westelijke richting, in de richting van de Kasteelstraat, kon wel een deel van het pad nog in verband worden geregistreerd (afb. 42, B). Hier kon men van een echte weg spreken. Hij bestond uit kasseien in verband, zonder tussenmenging van bouw materiaal, keien en mergelblokken. Hij was binnen de

bedding die werd uitgegraven voor het nieuwe pad voor ca. 1,2 m breedte bewaard, maar is oorspronkelijk breder geweest. De weg ligt dus voor een deel nog ten zuiden van het nieuwe pad onder het gras, en heeft een zuidoost-noordwest oriëntatie.

Afb.42: zicht vanuit het noordwesten op deel kasseiweg in verband. A: locatie met een grof gelegde kasseiweg, of herstelling, B: in verband gelegde kasseiweg.

Afb.43: situering van de twee wegfragmenten op de luchtfoto uit 1947.

Op de luchtfoto uit 1947 lijkt een verharde weg zichtbaar te zijn die dezelfde richting lijkt aan te houden als het fragment B dat duidelijk schuin ligt ten opzichte van het nieuwe pad, wat parallel met de gebouwen en de slotgracht werd aangelegd. Mogelijk is het eerste fragment 'A' een verharding

van een zone die naast deze kasseiweg lag. Gezien de samenstelling van het 'puin' waarmee dit eerder rommelig aangelegde stuk verharding werd opgebouwd, zouden we kunnen denken aan het afbraakmateriaal waarvan melding wordt gemaakt in de literatuur, en dat werd gerecupereerd na de afbraak van een aantal gebouwen in de jaren '30.

In de jaren 1930 werden verschillende bijgebouwen op de kasteelhoven die *'geen historisch karakter hadden'* afgebroken. Met het gerecupereerde bouw materiaal en puin, waartussen zich wel degelijk historisch bouw materiaal bevond, restaureerde men de brug tussen het kasteel en de binnenhof. Daarbij werd ook de gracht zoveel mogelijk in haar primitieve toestand teruggebracht. Het bouwafval van bakstenen, stenen en pannen diende voor het verharding van de wegen.

Verder wordt ook vermeld dat de wegen en het gras werden bij de bezetting door de Duitsers, en later bij de bevrijding en de inname van het kasteel door de Amerikanen, zwaar beschadigd en vernield door oorlogsvoertuigen.⁴⁴ Het stukje verharding 'A' zou dus ook een herstelling van tijdens of na WOII kunnen zijn.

Afb.44: Plan van (o.a.) de Engelse tuin opgemaakt door Hansen, 1813. In het rood de besproken zone (Hasselt, Rijksarchief, primitief kadaster Bilzen, Alden Biesen)

Hiernaast, in westelijke richting, werden funderingsresten van een trap met portaal/doorgang en een deel van een noordwest-zuidoost lopende muur aangetroffen in de bedding van het nieuwe tuinpad.

De trap situeert zich ter hoogte van het meest noordelijke uiteinde van het bospad dat door de Engelse tuin in zuidelijke richting klimt, de hoger gelegen tuin in, en ten zuiden van de Franse tuin voor het kasteel (afb. 44: rode cirkel).

Bij de aanzet van de trap (M1) meten de bakstenen 12x6x22 cm. Er werd een kalkmortel gebruikt. Deze is zacht en los, licht geel van kleur en bevat veel schelpjes met enkele

spikkels houtskool. Deze mortel en baksteenformaten doen vermoeden dat het een bouwsel van enige ouderdom betreft, mogelijks 16-17de eeuws, en dus horend bij de tuininrichting die de Engelse tuin vooraf ging. Bovenop deze licht gele mergelmortel was op sommige plaatsen een jongere, licht grijze, harde kalkmortel aanwezig. Onderaan de aanzet van de trap werden twee grote mergelblokken aangetroffen.

Een deel van de muur, tussen muur M2 en muur M3, was aan de oppervlakte niet zichtbaar. De muur leek tussen M2 en M3 een knik of hoek te vormen gezien deze twee delen niet in elkaars verlengde liggen. Bij het blootleggen bleek de muur echter weggebroken, de delen M2 en M3 zijn niet verbonden. Er kan dus geconcludeerd worden dat ze niet tot dezelfde bouwphase behoren. M2 bestaat uit 3 rijen bakstenen (6x26x12 cm) boven mekaar, waarbij de stenen in de lengte naast elkaar zijn geplaatst. Ook bij deze muren werd de zachte licht gele mergelmortel gebruikt. Op muur M3 zijn bovenaan ook resten te zien van de jongere, harde, licht grijze kalkmortel. Trap en portaal M1 en muur M2 sluiten op elkaar aan en behoren tot eenzelfde bouwphase, te dateren voor de aanleg van de Engelse tuin. M3 lijkt ons te behoren tot een dienstgebouw in de Engelse tuin, ingetekend in het rood op het plan van het park (afb. 44: rode cirkel). Deze muur is jonger en heeft zoals eerder aangehaald een iets andere oriëntatie.

Een mogelijkheid is dat de trap en het aansluitende muurdeel een voormalige toegang vormden tussen de lager gelegen Franse tuin aan de westzijde van het kasteel, en de vroegere Franse tuinen aan de zuidzijde hiervan. Dat er tussen deze beide tuinen een muur en een toegang met trap zou gelegen hebben, is nergens in de oude bronnen te herkennen, maar deze zijn op vlak van de tuininrichting niet erg gedetailleerd. Er moet ook

⁴⁴ Roelants du Vivier 1964, pp. 23, 26, 28.

rekening mee gehouden worden dat de verzamelde iconografische bronnen, waarop geen muur en trap te zien zijn aan de zuidzijde van de verdiepte Franse tuin, dateren van 1700 en later.

Afb.45: Overzicht vanuit het zuidoosten op muren M1, M2 en M3. Rechts achter de taxushaag ligt de verdiepte Franse tuin, meer dan twee meter lager. Het huidige (moderne) trapje dat de verbinding maakt tussen beide niveau's is rechts achteraan in de haag te zien.

Afb.46: zicht vanuit het noordwesten op muur M1: aanzet trap.

Afb.47: zicht vanuit het noordoosten op deel muur M1: aanzet trap (links), en muur M2: tuinmuur (rechts).

Afb.48: zicht vanuit het zuidoosten op muur M3: noordmuur van een dienstgebouw of overkapping in relatie tot de Engelse tuin. .

Afb.49: Detail: zicht vanuit het noordoosten op deel muur M3: tuinmuur.

2.4.2.2 Fietspad ter hoogte van boomgaard 'Kamp'

De aanleg van het fietspad (voor het plan zie deel 1.4 Beschrijving van de werkzaamheden) werd stapsgewijs opgevolgd door archeologen Lies Dierckx en Elke Wesemael. Op het tracé werd onder toezicht van de archeologen een metaaldetectie onderzoek uitgevoerd door Benjamino Emons. Hierbij werden geen archeologische artefacten aangetroffen (wel enkele metaalvondsten die met recente landbouwactiviteiten te maken hebben). Voor het deel van het pad dat vanaf de rijschool vertrekkend in het verlengde van de lindendreef verder loopt in zuidoostelijke richting, was weinig verhoging van het bed nodig, gezien het pad hier op de locatie van de historische dreef komt te liggen. Zoals overal werd wel de graszode weggenomen. Een historische bestrating werd niet waargenomen.

Voor het vervolg in zowel noordelijke als zuidelijke richting, loopt het nieuwe pad tegen de perceelscheiding met de oostelijk gelegen weide (herkenbaar aan de prikkeldraad). De dreef is nog als een landschapsreliëk aanwezig in het huidige microreliëf.

Afb.50: Beeld op de historische loop van de dreef doorheen het Kamp. De koe ligt op de berm waarop de dreef was aangelegd, en die nog als een landschapsreliëk aanwezig is.

Om een gelijkmatig hoogteprofiel te realiseren werd op enkele plaatsen de bodem afgegraven, maar op de meeste plaatsen ligt het fietspad op een lichte ophoging van het baanbed. Een van de plaatsen waar ca. 30 werd verdiept was aansluiting met de Maastrichterallee. Verder werden over het gehele tracé van het pad de graszoden worden weggenomen, over een deel van het tracé eveneens de teelaarde, en werd vervolgens het baanbed van een geotextiel voorzien. Hierna werd het pad in ophoging verhard, en werden de randen met teelaarde weer schuin afgewerkt naar het niveau van de weide.

De onderstaande foto's geven een beeld van de uitgevoerde werken. Er werden nergens archeologische sporen of structuren aangetroffen.

Afb.51: zicht op de aansluiting van het fietspad op de Lindendreef. Foto genomen in westelijke richting.

Afb.52: zicht op het ontzoden van het tracé van het fietspad in noordwestelijke richting. Onder de bomen achteraan op de foto loopt de Maastrichterallé.

Afb.53: zicht op een deel van het pad waar ca. 30 cm verdiept diende te worden. Foto in zuidelijke richting.

Afb.54: zicht op het fietspad in de 'perendreef' in het verlengde van de lindendreef. Foto in oostelijke richting.

Afb.55: zicht op het in verhoging aangelegde deel van het pad dat aansluit bij de Maastrichterallé. Foto in noordelijke richting.

Afb.56: zicht op het fietspad in zuidelijke richting

Afb.57: zicht op de aansluiting van het fietspad op de weg Kamp, parallel met de Winterbergstraat, aan de zuidzijde van de boomgaard. Foto in westelijke richting.

3. Conclusie en aanbevelingen

Het voorafgaand bureauonderzoek zorgde voor een overzicht van de gekende bronnen voor de zones waarin de tuinwerken werden uitgevoerd. De gekende informatie werd getoetst aan de geplande bodemingrepen.

Bij het opvolgen van de aanleg van het wandelpad dat aan de noordzijde van de Engelse tuin werd gerealiseerd, werden op twee plaatsen archeologische vondsten gedaan. Op de eerste locatie werden twee stukken verharding (A en B) aangetroffen in de bedding van het nieuw aan te leggen pad. Op de luchtfoto uit 1947 lijkt een verharde weg zichtbaar te zijn die eenzelfde richting lijkt aan te houden als het fragment B dat duidelijk schuin ligt ten opzichte van het nieuwe pad, wat parallel met de gebouwen en de slotgracht werd aangelegd.

Mogelijk is het eerste fragment 'A' een verharding van een zone die naast deze kasseiweg lag. Gezien de samenstelling van het 'puin' waarmee dit eerder rommelig aangelegde stuk verharding werd opgebouwd, zouden we kunnen denken aan het afbraakmateriaal waarvan melding wordt gemaakt in de literatuur, en dat werd gerecupereerd na de afbraak van een aantal gebouwen in de jaren '30.

In de jaren 1930 werden verschillende bijgebouwen op de kasteelhoven die 'geen historisch karakter hadden' afgebroken. Met het gerecupereerde bouw materiaal en puin, waartussen zich wel degelijk historisch bouw materiaal bevond, restaureerde men de brug tussen het kasteel en de binnenhof. Daarbij werd ook de gracht zoveel mogelijk in haar primitieve toestand teruggebracht. Het bouwafval van bakstenen, stenen en pannen diende voor het verharding van de wegen.

Verder wordt ook vermeld dat de wegen en het gras werden bij de bezetting door de Duitsers, en later bij de bevrijding en de inname van het kasteel door de Amerikanen, zwaar beschadigd en vernield door oorlogsvoertuigen.⁴⁵ Het stukje verharding 'A' zou dus ook een herstelling van tijdens of na WOII kunnen zijn.

Op het zelfde tracé van het wandelpad, maar iets meer in westelijke richting, werden drie muurresten in baksteen aangetroffen. Trap en portaal M1 en muur M2 sluiten op elkaar aan en behoren tot eenzelfde bouw fase, te dateren voor de aanleg van de Engelse tuin. M3 lijkt ons te behoren tot een dienstgebouw in de Engelse tuin, ingetekend in het rood op het plan van het park (afb.44: rode cirkel). Deze muur is jonger en heeft zoals eerder aangehaald een iets andere oriëntatie.

Een mogelijkheid is dat de trap en het aansluitende muurdeel M1 een voormalige toegang vormden tussen de lager gelegen Franse tuin aan de westzijde van het kasteel, en de vroegere Franse tuinen aan de zuidzijde hiervan. Dat er tussen deze beide tuinen een muur en een toegang met trap zou gelegen hebben, is nergens in de oude bronnen te herkennen, maar deze zijn op vlak van de tuininrichting niet erg gedetailleerd. Er moet ook

⁴⁵ Roelants du Vivier 1964, pp. 23, 26, 28.

rekening mee gehouden worden dat de verzamelde iconografische bronnen, waarop geen muur en trap te zien zijn aan de zuidzijde van de verdiepte Franse tuin, dateren van 1700 en later.

De aanleg van het fietspad (voor het plan zie deel 1.4 Beschrijving van de werkzaamheden) werd stapsgewijs opgevolgd door archeologen Lies Dierckx en Elke Wesemael. Op het tracé werd onder toezicht van de archeologen een metaaldetectie onderzoek uitgevoerd door Benjamino Emons. Hierbij werden geen archeologische artefacten aangetroffen (wel enkele metaalvondsten die met recente landbouwactiviteiten te maken hebben). Bij dit deel van de begeleiding werden nergens archeologische sporen of vondsten aangetroffen.

Als een aanbeveling willen we aan het einde van dit rapport graag nog eens de aandacht vestigen op de bijzondere context van de Engelse tuin aan de zuidzijde van het kasteel, die ook uit het onderzoek door Geert Vynckier (OE), Brian Dix en Herman Van den Bossche (2007) duidelijk werd.

De Engelse tuin bevat paden en wegen die zowel behoren tot de layout van de originele Middeleeuwse, de laat-Middeleeuwse en de 19de eeuwse landinrichting. Veelal bevinden deze resten en sporen zich op erg geringe diepte (meteen onder de graszode, of slechts cm's onder de humuslaag in het bos).

Enkele typische onderdelen van de Engelse tuin, zoals de grotto en de tempel, zijn nog opvallend aanwezig in het huidige park. Door de getuigenis van *Jhr. Roelants du Vivier*, de laatste privé-eigenaar van het kasteeldomein is geweten dat tot relatief recente tijd er te Alden Biesen nog veel meer, voor de stijl typische, tuingebouwen en ornamenten aanwezig waren in de Engelse tuin.

Namelijk: 1) valse ruïnen, 2) de tempel van Minerva, 3) het paviljoen, dat gaf toegang tot een brede put, 4) de hut van de kluizenaar, ook hermitage genoemd, waarvan de ruïnes tegenwoordig nog zichtbaar zijn. De hermitage lag op een platform van aangestampde harde blokken klei⁴⁶, 5) een grot bekroond door het zogezegd observatorium van Tongeren omdat men vandaar de Basiliek kan zien (dit is reeds verdwenen in de jaren 1960 bij het verbreden van de grote weg), 6) een Chinese tempel, bedekt met hout en leien (nog gezien door *Jhr. Roelants du Vivier*), 7) veel beelden die het park versierden 9) de grot van Lourdes.

Landcommandeur baron *von Reischach* liet ook verscheidene waterwerken aanbrengen rond het eiland van Cythère en de tempel van Minerva. Centraal in de tuin lag een serpentine met twee eilanden. Verder liet hij achter in het park een winterhof aanleggen met twee kleine waterplaatsen.

Deze sporen, zowel van de oudste layout van dit gebied als van de Engelse tuin, zijn wegens de geringe diepte waarop ze zich ondergronds bevinden kwetsbaar voor beschadiging. Elementen van de tuin liggen immers vaak onder het huidige oppervlak. Wij bevelen aan om alle vormen van impact op de bodem, gaande van het gebruik van het park voor activiteiten, het betreden van het gras met zware machines, tot het verwijderen van begroeiing of het ruimen van omgewaaide bomen, te evalueren naar hun impact op de mogelijk onderliggende geschiedenis.

Wanneer werken in het park gepland worden, zou de erfgoedwaarde van deze zone steeds in rekening gebracht moeten worden.

⁴⁶ Mededeling Geert Vynckier (Agentschap Onroerend Erfgoed) op 17 november 2016.

4. Bibliografie

Allermeersch L. & Van der Eycken M. (1989) *De 17de-eeuwse kaart van de goederen van de Landcommanderij Alde Biesen*, Hasselt.

Baeyens L. (1968) Bodemkaart Van België. *Verklarende Tekst Bij Het Kaartblad De Bilzen 93 W*, Brussel.

Bonnie R. (2009) *Cadastres, Misconceptions & Northern Gaul. A case study from the Belgian Hesbaye region*, Leiden.

Buntinx J. (1939) *Ouden Biesen, landcommanderij van de Duitse Orde in de Nederlanden. (Verzamelde Opstellen uitgegeven door den Geschied- en Oudheidkundige Studiekring te Hasselt, 15)* Hasselt.

De Dijn C.G. (1974) *Landcommanderij Alden Biesen. Analyse van de historische site, Alden Biesen*.

De Geyter G. (2001) *Toelichtingen Bij De Geologische Kaart Van België . Vlaams Gewestkaartblad 34 Tongeren*, Brussel.

Dix B., Van den Bossche H., en Vynckier G. (2007) *Garden Archaeology in the English Garden at Alden Biesen* (VIOE intern rapport).

Dix B., Vynckier G., Bellens T., Van den Bossche H., Fabri R. (2013) *Garden Archaeology in flanders. Developing a new archaeological discipline in Flanders at the Neue Garten in the Landcommandery Alden Biesen (Bilzen) and the garden of the Plantin-Moretus Museum at Antwerp (Relicta 10)*, 275-344.

Hinde Thomas (1986) *Capability Brown. The story of a master gardener*, Londen.

Kellens M. (1989) *De slag van Lafelt (1747). Een vergeten episode uit de Oostenrijkse Successieoorlog* In: *De Oostenrijkse Nederlanden, het Prinsbisdom Luik en het Graafschap Loon in de 18de eeuw. Bijdragen over cultuur, politiek en economie*, Hasselt.

Lux G.V. (1978) *Rijkhoven-Alden Biesen (Limb.) Archaeologia Medievalis 1*.

Lux G.V. en W. Thijsen (1977) *Oudheidkundig bodemonderzoek te Alden-Biesen*, Archaeologia Belgica 196.

Matthys A. (1972) *Rijkhoven: kasteel Alde-Biesen*, Archeologie, 1972-1.

Mertens J. (2005) *De basis van de rijkdom* In: *Ridders en kastelen. Alden Biesen in Haspengouw*. Bilzen.

Pauwels D. (2000) *Archeologisch onderzoek te Alden Biesen*. Onderzoek door het IAP (archief Alden Biesen).

Roelants du Vivier A. (1964) *Alden-Biesen. Voormalige Commanderij der Teutonische Orde in Woord en Beeld*, Bilzen.

Roosens H. (1980) *Het koor van de voormalige kerk van Alden Biesen (Limb.) (Archaeologia Medievalis, 3)*

Stinckens M. (1973) *De landcommanderij Alden Biesen. Kort historisch overzicht (Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, 72)*.

Van den Bossche H. & Vynckier G. (2010) *Rijkhoven (Bilzen): tuinarcheologie te Alden Biesen*, Het Oude Land van Loon 89.2.

Van Ranst E. en Sys C. (2000) *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Gent.

Verstraelen A., F. Gullentops, E. Paulissen en N. Vandenberghe (2000) *Toelichting bij de Quartair geologische Kaart. Kaartblad 34 Tongeren, Leuven.*

Websites

www.geopunt.be

www.bodemverkenner.be

<http://cai.onroenderfgoed.be/>

www.cartesius.be

<http://www.alden-biesen.be/nl/hoogstamboomgaarden>

<http://www.mooietuinen.be/historischetuine.html>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135259>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/745>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/thesaurus/typologie/1702>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/50114>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/150576>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/51196>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/52870>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/150774>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/700509>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/700516>

<https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/700511>

Bijlagen

Bijlage 1: Administratieve gegevens

Bijlage 2: Lijst met afkortingen

Bijlage 3: Tijdstabel

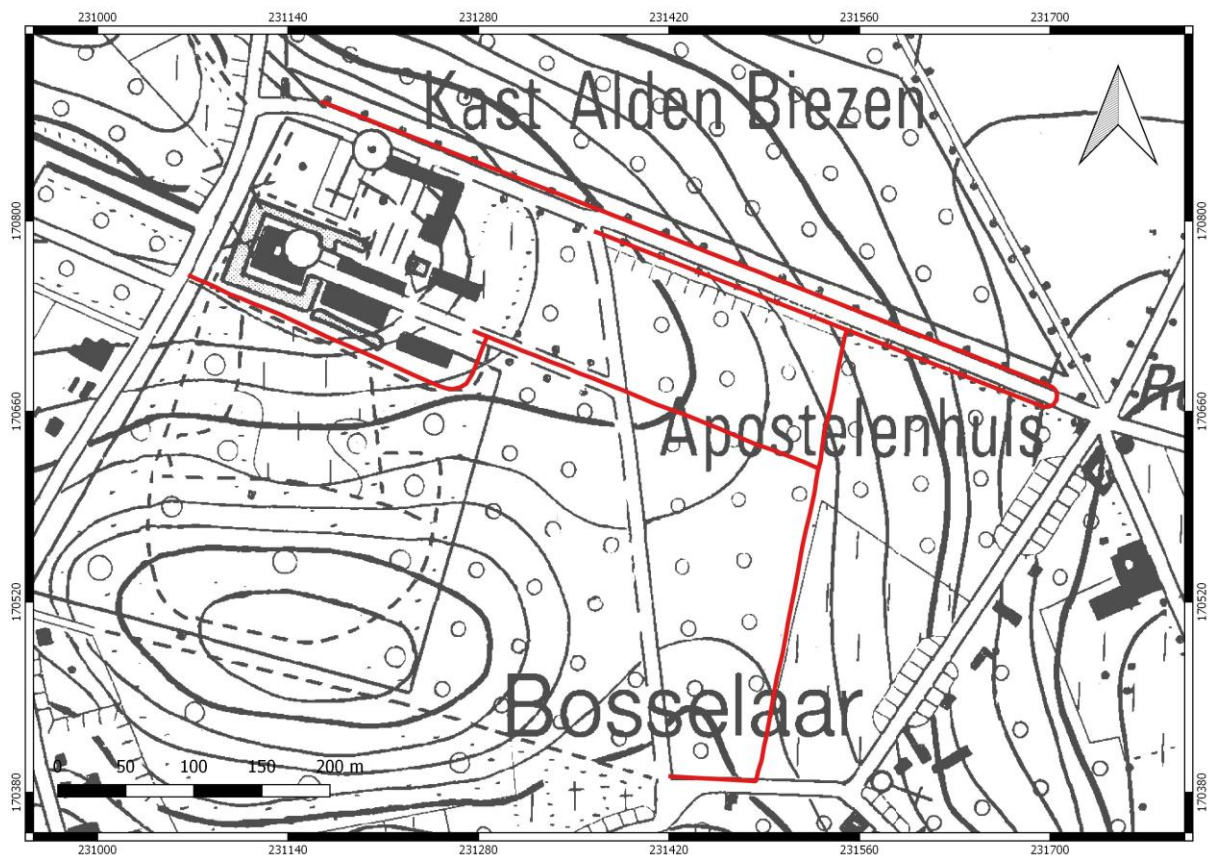
Bijlage 4: Fotolijst

Bijlage 5: Sporenlijst

Bijlage 6: Situeringsplannen

Bijlage 7: Vergunningen

Projectcode:	RIJ-16-AL
Vindplaatsnaam	Rijkhoven, Alden Biesen
Opdrachtgever:	<i>Slegers Algemene Aanneming & Tuinbouw</i> , op last van <i>Landcommanderij Alden Biesen, Cultuurcentrum van de Vlaamse Gemeenschap</i> .
Opdrachtgevende overheid:	Agentschap Onroerend Erfgoed
Uitvoerder:	ARON bvba
Vergunninghouder:	Elke Wesemael
Dossiernummer vergunning:	2016/331
Begin vergunning:	27/08/2016
Einde vergunning:	Einde der werken
Aard van het onderzoek:	Archeologische opgraving
Begindatum onderzoek:	20/09/2016
Einddatum onderzoek:	17/10/2016
Provincie:	Limburg
Gemeente:	Bilzen
Deelgemeente:	Rijkhoven
Adres:	Kasteelstraat
Kadastrale gegevens:	Deelgemeente: Rijkhoven Adres: Kasteelstraat, Kamp, Maastrichterallee Kadaster: Afdeling: 12 Sectie: A Perce(e)l(en) : 385a, 386b, 387a, 393f, 397d, 375b, 380c, 373c, 383b (openbaar domein Kamp, Maastrichterallee)
Coördinaten:	Zie topografische kaart
Totale oppervlakte:	Nvt, lijntracé
Te onderzoeken:	Nvt, lijntracé
Onderzochte oppervlakte:	Nvt, lijntracé
Bodem:	OT, Abp, Aba0, Aba1, EDx
Archeologisch depot:	Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Dienst Oost-Haspengouw en Voeren, Maastrichtersteenweg 2b, 3770 Riemst

Afb: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV).

Bijzondere voorwaarden:		Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Bilzen, Kasteelstraat, (Alden Biezen integrale toegankelijkheid buitenaanleg)
Omschrijving van de archeologische verwachtingen:		Doel van het onderzoek is de archeologische waarde van het terrein in te schatten (fase 1) en desgevallend te registreren waar archeologisch erfgoed mogelijk beschadigd wordt (fase 2). In eerste instantie (fase 1) dient op basis van een bureauonderzoek de mogelijke occupatiegeschiedenis van het terrein geanalyseerd te worden en door studie van de recentere ingrepen de eventuele verstoring van het terrein in kaart te brengen.
Wetenschappelijke vraagstelling m.b.t. het onderzoeksgebied:		<ul style="list-style-type: none"> - Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens? - Welke info is er nog te vinden over de huidige bebouwing of voormalige constructies op het terrein? - In welke mate verstoren de geplande werken archeologisch erfgoed? - Wat zijn de gegevens over de opbouw en diepteligging van het archeologisch leesbaar niveau via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen, en dan met name de CAI locaties 50114 en 150576? - Welke onderzoeksvragen moeten bijkomend bij de archeologische begeleiding beantwoord worden? - Welke concrete opties kunnen er genomen worden in functie van de begeleiding van de werken? Wat is de te volgen strategie tijdens de begeleiding? - Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten? - Hoe verhoudt de site zich in zijn ruimere omgeving met betrekking tot de onderzochte periode(s). - Kunnen de gegevens uit de bureaustudie bijgesteld worden?
Geplande werkzaamheden:		In het kader van de vraag om de paden van Alden Biezen integraal toegankelijk te maken, adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed om een bureaustudie uit te voeren en vervolgens waar de geplande bodemingrepen het archeologisch bodemarchief zouden schaden een archeologische begeleiding van de werken uit te voeren.
Eventuele randvoorwaarden:		Conform de bijzondere voorwaarden

Kleur:

Blauw	BL
Bruin	BR
Donker (kleur)	DO
Geel	GE
Gevlekt	VL
Grijs	GR
Groen	GRO
Leemkleurig	LE
Licht (kleur)	LI
Mergelkleur	ME
Oranje	OR
Paars	PA
Roest(kleurig)	ROE
Rood	RO
Wit	WI
Zwart	ZW

Samenstelling:

Baksteen	Ba
Breuksteen	Bs
Grind	Gr
Hout	Ho
Houtskool	Hk
Kalk	Ka
Kalksteen	Ks
Kei	Kei
Kiezel	Kz
Klei	Kl
Leem	Le
Leisteen	Lei
Mergel	Me
Moederbodem	Moe
Mortel	Mo
Natuursteen	Ns
Dakpan	Dp
Silex	Si
Slak	Sl
Steenkool	Sk
Verbrand	Vb
Zand	Za
Zandsteen	Zs
Zavel	Zv
Ijzeroxide	Fe
Fosfaat (groene band)	Ff
Mangaan	Mn

Hoeveelheid:

Zeer weinig	zw
Weinig	w
Matig	m
Veel	v
Zeer veel	zv

Periodes:

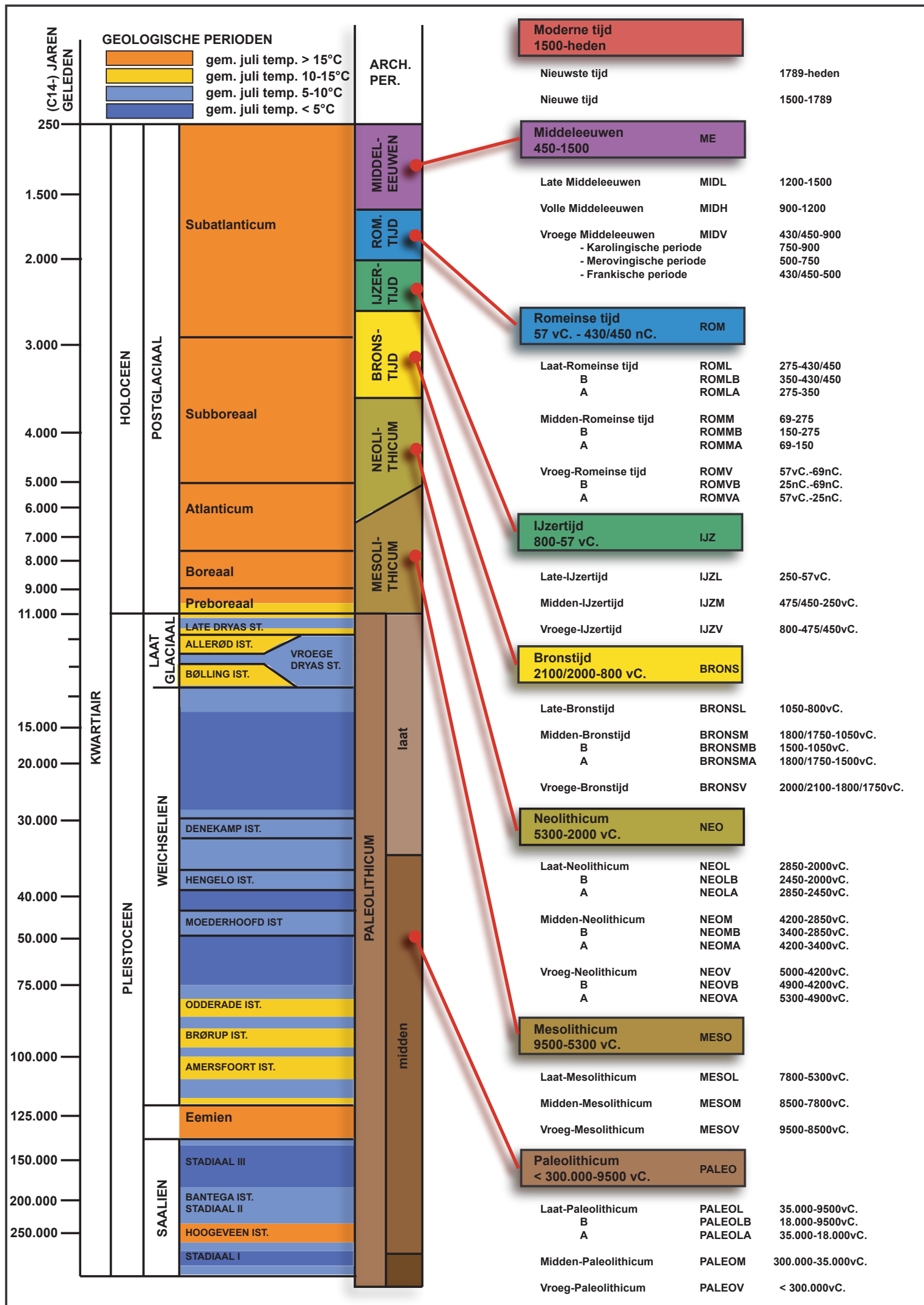
Bronstijd	BRONS
- Vroege Bronstijd	BRONSV
- Midden Bronstijd	BRONSM
- Late Bronstijd	BRONSL
IJzertijd	IJZ
- Vroege IJzertijd	IJZV
- Midden IJzertijd	IJZM
- Late IJzertijd	IJZL
Romeins	ROM
- Vroeg Romeins	ROMV
- Midden Romeins	ROMM
- Laat Romeins	ROML
Middeleeuwen	MID
- Vroege Middeleeuwen	MIDV
- Volle Middeleeuwen	MIDH
- Late Middeleeuwen	MIDL
- Post Middeleeuwen	MIDP

Materiaalcategorie:

Glas	GL
Keramik	AW
Metaal	ME
Mortel	MO
Organisch	OR
Pleisterwerk	PL
Terracotta	TC
Steen	ST

Aardewerk:

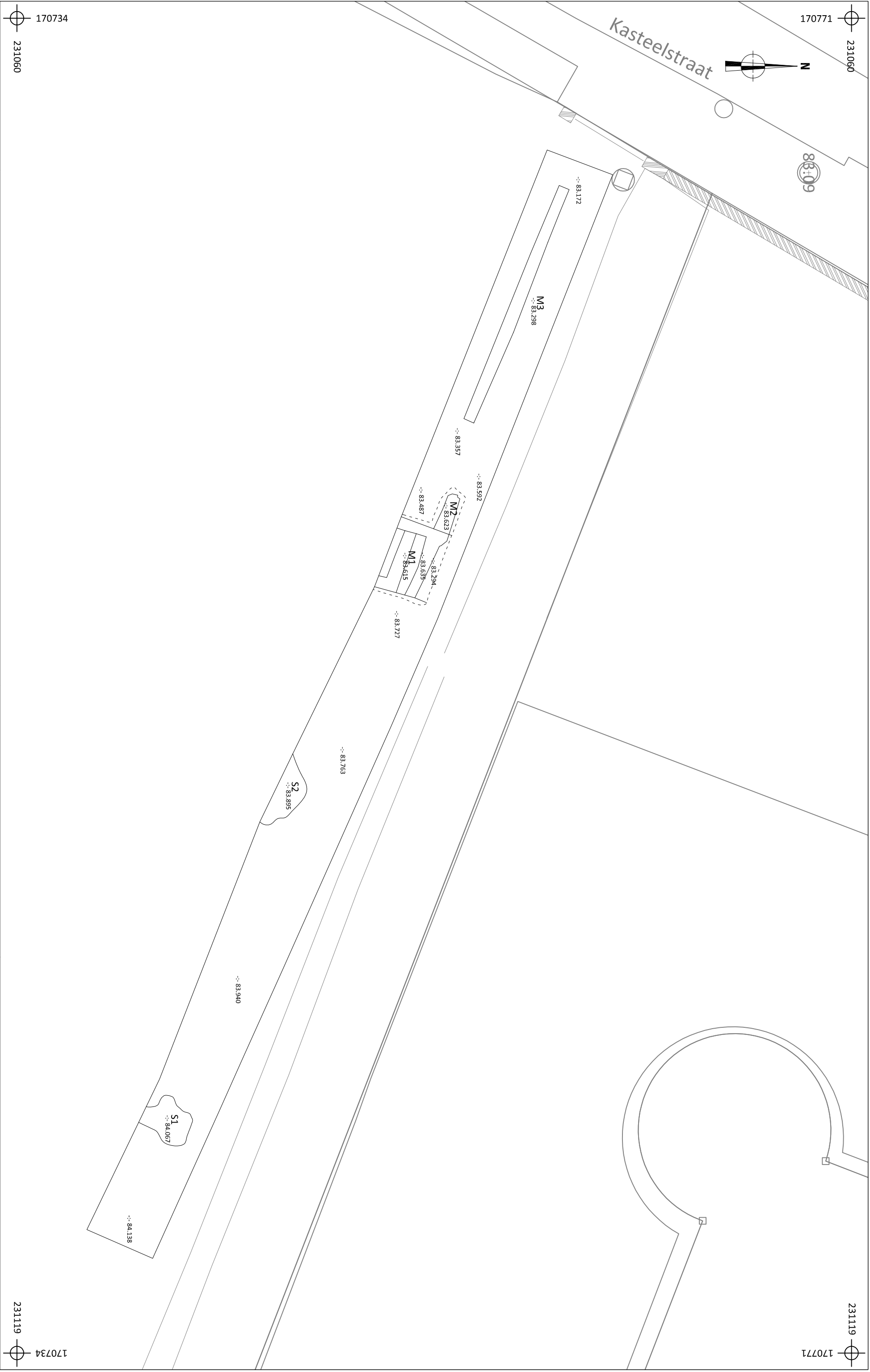
Dikwandig (ROM)	DW
Dikwandig amfoor (ROM)	AM
Dikwandig dolium (ROM)	DO
Dikwandig wrijfschaal (ROM)	MO
Gebronsd (ROM)	GB
Geglazuurd (MID)	+ GL
Geverfd (ROM)	GV
Gladwandig (ROM)	GW
Grijsbakkend (MID)	GRIJS
Handgevormd	HA
Kurkwaar	KU
Maaslands witbakkend (MID)	MAAS-TG1
Maaslands roodbakkend (MID)	MAASL-TG3
Pompejaans rood (ROM)	PR
Porselein	PORS
Protosteengoed (MID)	PSTG
Roodbakkend (MID)	ROOD
Roodbeschilderd (MID)	RBES
Ruwwandig (ROM)	RW
Steengoed (MID)	STG
Terra nigra (ROM)	TN
Terra rubra (ROM)	TR
Terra sigillata (ROM)	TS
Lowlands (ROM)	LOW
Witbakkend (MIDP)	WIT

DSC-nummer	Soort opname	Werkput	Spoornummer	Beschrijving	Genomen uit	Opmerkingen
0125-0129	Overzicht	Engelse tuin	/	funderingen	ZO	
0130-0132	Overzicht	Engelse tuin	/	M1	NO	
0133-0135	Overzicht	Engelse tuin	/	M2 en M3	ZO	
0136-0138	Detail	Engelse tuin	M1	M1	NO	
0139-0141	Detail	Engelse tuin	M1	M1	ZO	
0142-0144	Detail	Engelse tuin	M1	M1	NW	
0145-0147	Detail	Engelse tuin	M1	M1	ZO	
0148-0150	Detail	Engelse tuin	M1	M1	NO	
0151-0154	Detail	Engelse tuin	M1	M1	NW	
0155-0157	Detail	Engelse tuin	M2	M2	NO	
0158-0160	Detail	Engelse tuin	M2	M2	ZW	
0161-0165	Overzicht	Engelse tuin	M3	M3	ZO	
0166-0168	Detail	Engelse tuin	M3	M3	NW	
0169-0171	Detail	Engelse tuin	M3	M3	NW	
0172-0174	Detail	Engelse tuin	M3	M3	NW	
0175-0177	Detail	Engelse tuin	M3	M3	NW	
0178-0180	Overzicht	Engelse tuin	M3	M3	NW	
0181-0186	Overzicht	Engelse tuin	M1, M2, M3	M1, M2, M3	ZO	
0187-0189	Detail	Engelse tuin	S2	kasseipad in verband	O	
0190-0192	Detail	Engelse tuin	S2	kasseipad in verband	NW	
0193-0200	Detail	Engelse tuin	/	M1, M2	NO	
0201-0208	Detail	Engelse tuin	/	S2	NO	
0209-0229	Detail	Engelse tuin	/	M3	NO	
01351-01352	Werkfoto	Engelse tuin	/	sfeerbeeld	NW	
0328	Overzicht	Boomgaard	/	zicht op weg deel 2 naar Maastrichterallee	/	
0329-0334	Overzicht	Boomgaard	/	zicht op weg deel 1 naar Lindendreef	ZO	
0335-0340	Overzicht	Boomgaard	/	zicht op weg deel 2 naar Maastrichterallee	ZW	
0341-0346	Overzicht	Boomgaard	/	zicht op weg deel 3 naar Maastrichterallee	ZW	
0347-0352	Overzicht	Boomgaard	/	zicht op weg deel 3 naar Maastrichterallee	ZO	
0353	Overzicht	Boomgaard	/	Zicht op weg deel 3 naar Weg deel 2	/	
0354-0357	Overzicht	Boomgaard	/	zicht op weg deel 5 naar Winterbergstraat	/	
0360-0362	Werkfoto	Boomgaard	/	weg deel 3 aan Maastrichterallee	NO	
0363-0370	Overzicht	Boomgaard	/	weg deel 3	NO	
0371	Werkfoto	Boomgaard	/	overgang weg deel 3 naar weg deel 2	/	
0372-0373	Werkfoto	Boomgaard	/	opvullen weg deel 3	/	
0374-0379	Overzicht	Boomgaard	/	overgang weg deel 3 naar weg deel 2	NW	
0380	Profiel	Boomgaard	/	profiel weg deel 3	/	
0381-0386	Overzicht	Boomgaard	/	weg deel 2	NO	

0387	Profiel	Boomgaard	/	profiel weg deel 2	/	
0388-0392	Overzicht	Boomgaard	/	weg deel 2	NO	
0393-0394	Werkfoto	Boomgaard	/	leggen geotextiel weg deel 3	/	

Spoornr	Laag	Werkput	Vlak	Gecoupeerd	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Oriëntatie	Begin	Einde	Relaties	Opmerking
S1		Engelse tuin	1	Nee	kasseiweg	kasseien (niet in verband), maaskeien, mergelbrokken, silexknol, grotere fragmenten Doornikse + Naamse steen, bouw materiaal	Langwerpig	+ 2 m blootgelegd, N-rand bereikt, Z-wand in berm	/	zie beschrijving	NW-ZO			/	
S2		Engelse tuin	1	Nee	kasseiweg	Kasseien in verband	Langwerpig	+/- 1,2 m breed	/	kasseien	N-Z			/	
M1		Engelse tuin	1	Nee	Muur	aanzet trap + portaal in baksteen, licht gele mergelmortel, schelpjes (v), HK sp. (w) + bovenaan licht grijze, harde kalkmortel	Rechthoek	bkst: 22x6x12	rood	bkst + mo	/			Hoort bij M2	
M2		Engelse tuin	1	Nee	Muur	oude tuinmuur in baksteen, licht gele mergelmortel, schelpjes (v), HK sp. (w)	Langwerpig	bkst: 26x6x12	rood	bkst + mo	NW-ZO			Hoort bij M1	
M3		Engelse tuin	1	Nee	Muur	oude tuinmuur, licht gele mergelmortel + licht grijze kalkmortel bovenaan, niet in verlengde M2	Langwerpig	bkst: 26x6x12	rood	bkst + mo	NW-ZO			Verschillend van M1 en M2	

Agentschap Onroerend Erfgoed

Vlaamse Overheid
Koning Albert II-laan 19 bus 5
1210 Brussel
T 02 553 16 50
www.onroerenderfgoed.be

AANGETEKEND
ARON bvba
Elke WESEMAEL

Neremweg 110
3700 Tongeren

uw bericht van
17 augustus 2016

uw kenmerk

ons kenmerk
2016/331(2)

bijlagen

vragen naar / e-mail
steven.mortier@wo.vlaanderen.be

telefoonnummer
+32 2 553 16 26

datum

- 1 SEP. 2016

betreft: Vergunning voor het uitvoeren van een archeologische controle met een metaaldetector in de gemeente BILZEN met adres Kasteelstraat - Kamp - Maastrichterallee, kadastraal gekend als afdeling 12, sectie A, percelen 385a, 386b, 387a, 393f, 397d, 375b, 380c, 373c, 383b en openbaar domein (Kamp-Maastrichterallee), van 05 SEPTEMBER 2016 tot HET EINDE DER WERKEN.

Geachte mevrouw,

Onroerend Erfgoed heeft bovenvermelde vergunningsaanvraag ontvangen op 17 augustus 2016.

BESLISSING

Een vergunning voor het gebruik van een metaaldetector om archeologische monumenten op te sporen en te verzamelen wordt verleend aan **Elke WESEMAEL** voor bovenvermelde aanvraag.

Volgens art 19 § 4 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, beschikt Onroerend Erfgoed vanaf de datum van ontvangst van het volledige aanvraagdossier over een termijn van 90 dagen om de vergunning te verlenen of te weigeren.

ONDERZOEK EN AFWEGING

Vlaanderen
is erfgoed

In artikel 9 van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimoniumstaat: *Het is verboden om zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van het agentschap detectoren, inzonderheid metaaldetectoren, te gebruiken om archeologische monumenten op te sporen en te verzamelen.*

Hetzelfde artikel stelt verder: *Het gebruik van detectoren kan slechts worden vergund in het kader van een in toepassing van artikel 6, § 1, vergunde opgraving.*

Gelet op artikel 12, artikel 13 en artikel 19 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, voerde het agentschap Onroerend Erfgoed een onderzoek uit waarbij volgende afwegingen werden gemaakt:

Uit de opgave van de kwalificaties van de vergunningaanvrager blijkt dat de aanvrager beschikt over het vereiste diploma, een opleiding inzake opgravingstechnieken en –methoden heeft genoten, beschikt over een archeologische opgravingservaring van minimum 6 maand en de nodige kennis en ervaring heeft inzake het gebruik van een metaaldetector om archeologische monumenten op te sporen.

Het agentschap Onroerend Erfgoed heeft vastgesteld dat het gebruik van de metaaldetector zal plaatsvinden in het kader van de vergunde archeologische opgraving, waarvoor een vergunning verleend werd aan **Elke WESEMAEL** met nummer **2016/331**.

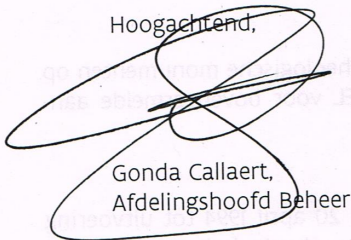
Uit de opgave van de aard van de detector (**White's Prizm III SL**) blijkt dat dit apparaat geschikt is voor het opsporen van archeologische monumenten.

BIJKOMENDE INFORMATIE

Voor nadere toelichting bij deze vergunning en voor meer informatie betreffende uw dossier kan u zich wenden tot Steven Mortier, via steven.mortier@rwo.vlaanderen.be of +32 2 553 16 26.

Deze vergunning ontheft u niet van de verplichting om eventuele door andere wet-, decreet- en regelgevingen vereiste vergunningen, machtigingen of toelatingen te bekomen.

Hoogachtend,

Gonda Callaert,
Afdelingshoofd Beheer

Agentschap Onroerend Erfgoed

Vlaamse Overheid
Koning Albert II-laan 19 bus 5
1210 Brussel
T 02 553 16 50
www.onroerenderfgoed.be

AANGETEKEND
ARON bvba
Elke WESEMAEL

Neremweg 110
3700 Tongeren

uw bericht van
17 augustus 2016

uw kenmerk

ons kenmerk
2016/331

bijlagen
1

vragen naar / e-mail
steven.mortier@rwo.vlaanderen.be

telefoonnummer
+32 2 553 16 26

datum
- 1 SEP. 2016

betreft: **Vergunning voor het uitvoeren van een archeologische opgraving** in de gemeente **BILZEN** met adres Kasteelstraat - Kamp - Maastrichterallee, kadastraal gekend als **afdeling 12**, sectie A, percelen **385a, 386b, 387a, 393f, 397d, 375b, 380c, 373c, 383b** en openbaar domein (Kamp-Maastrichterallee), van 05 SEPTEMBER 2016 tot HET EINDE DER WERKEN.

Geachte mevrouw,

Onroerend Erfgoed heeft bovenvermelde vergunningsaanvraag ontvangen op 17 augustus 2016.

BESLISSING

Een **vergunning** tot het uitvoeren van de vermelde archeologische opgraving wordt verleend aan **Elke WESEMAEL** voor bovenvermelde aanvraag.

MOTIVATIE

Volgens artikel 15 § 5 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium beschikt het agentschap Onroerend Erfgoed, vanaf de datum van ontvangst van het volledige aanvraagdossier, over een termijn van 90 dagen om de vergunning te verlenen of te weigeren.

ren. Deze termijn kan verlengd worden met 30 dagen wanneer het agentschap het advies van de VCOE wenst in te winnen.

ONDERZOEK EN AFWEGING

In artikel 6 § 1 van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimoniumstaat: *Het is verboden zonder voorafgaande en schriftelijke vergunning van het agentschap archeologische opgravingen of graafwerken met de bedoeling archeologische monumenten op te sporen en vrij te leggen, uit te voeren.*

In artikel 6 § 2 staat: *Voor het uitvoeren van archeologische prospecties met ingreep in de bodem gelden de bepalingen die van toepassing zijn op de archeologische opgravingen.*

Gelet op artikel 12, artikel 13, artikel 14 en artikel 15 §2 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, voerde Onroerend Erfgoed een onderzoek uit waarbij volgende afwegingen werden gemaakt:

Uit de opgave van de kwalificaties van de vergunningaanvrager blijkt dat de aanvrager beschikt over het vereiste diploma, een opleiding inzake opgravingstechnieken en –methoden heeft genoten, beschikt over een archeologische opgravingservaring van minimum 240 werkdagen waarvan 120 op leembodem.

De archeologische opgraving is verantwoord gezien de aanwezige archeologische monumenten op korte termijn bedreigd zijn door heraanleg van een beschermd landschap.

Gezien het voorgestelde personeelsplan, waarbij minstens **1 archeoloog** permanent wordt ingezet, de voorziene financiering en de vooropgestelde uitvoeringstermijn van 6 maanden, zijn voldoende middelen, infrastructuur en personeel beschikbaar om de archeologische opgraving uit te voeren en af te werken.

Het onderzoek van de voorgestelde opgravingsstrategie toont aan dat deze op voldoende wijze tegemoet komt aan de aard van de te onderzoeken site, de archeologische verwachtingen en de te beantwoorden vraagstellingen.

De begeleiding door **IOED Oost-Haspengouw-Voeren** als intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst waarborgt voldoende expertise inzake regiokennis.

Het voorstel van publicatie via *ARON-rapporten* tegen 31 MAART 2019 voldoet aan de verplichting om de resultaten van het onderzoek binnen een redelijke termijn kenbaar te maken.

De vergunning wordt verleend mits in acht name van art. 15 § 1 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, **dat stelt dat de vergunninghouder die rechtstreeks voor deze opgraving verantwoordelijk is deze ook daadwerkelijk op het terrein leidt,**

en mits in acht name van de algemene voorwaarden uit artikel 14 § 1 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, en de hierna volgende bijzondere voorwaarden:

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

Datum: 10/08/2016

Betreft:

-Wetenschappelijke begeleiding PIB Bilzen, Rijkhoven, Alden Biesen, verbetering toegankelijkheid in het omliggende groengebied.

-Deponering van het archeologisch archief en de eventuele vondsten

Hierbij bevestig ik:

- de wetenschappelijke begeleiding van de prospectie met ingreep in de bodem aan de gelegen aan **Kasteelstraat, Kamp, Maastrichterallee te Rijkhoven, Alden Biesen**, met kadastrale referentie: Afdeling 12, sectie A, perceelnummers 385a, 386b, 387a, 393f, 397d, 375b, 380c, 373c, 383b (openbaar domein Kamp, Maastrichterallee) Bilzen, Rijkhoven (Alden Biesen) te willen waarnemen.
- na afloop van het archeologisch onderzoek het archeologisch archief evenals de (eventuele) archeologische vondsten onder te brengen in het depot van **Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Diest Oost-Haspengouw & Voeren**, Maastrichtersteenweg 2 b, 3770 Riemst

Naam, functie, handtekening

Tim Verbeke
[Handwritten signature]
represent OE

